NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXI. ÉVFOLYAM. 1900. DECZEMBER. X. FÜZET.

VÖRÖSMARTY SZÜLETÉSE NAPJÁN.*

Épen ma száz éve látott először napvilágot egy puszta-nyéki régi, szűk, roskatag házban Vörösmarty Mihály. Szülei szerény, maguknak való emberek voltak, kik nem törődtek vele, ha azt sem tudja róluk a világ, hogy élnek-e, halnak-e. Egyszerű házban született, egyszerű viszonyok között nőtt fel és egyszerű volt és maradt egész életében az, kit ma egy egész nemzet ünnepel, kinek nevére ma milliók és milliók szive dobog hangosabban.

Büszkeséggel, hálával és lelkesedéssel ünnepeljük ma mind valamennyien azt az egyszerű, szerény nemes embert; ünnepeljük, mert ő olyan sajátságos melegséggel tudta megénekelni mindazt, a miért szenvedünk és a minek örülünk, amit szeretünk és amit gyűlölünk ezen az érthetetlen világon, olyan mélységes sok érzéssel tudta dalba önteni különösen a *magyar* lélek szenvedéseit és örömeit, szerelmét és gyűlöletét, hogy szava mintegy észrevétlenül belopódzik szívünkbe, szívünknek a legmélyébe. Könnyeket csal szemünkbe vagy mosolyt derít ajkunkra, lelkesít vagy megnyugtat bennünket aszerint, hogy mit érez és mit érzünk, de hidegen úgy-szólván sohasem hagy.

Igen, hidegen talán sohasem hagy, jóllehet hatása változik, változik egyéni életünkben és nemzeti létünkben egyaránt. — Más idők, más emberek, más érzések!

Hol van az a kor, mikor Magyarországon századunk első negyedében törvénytelenül szedték az ujonczokat és országgyűlés nélkül emelték fel az adót s mikor a magyar mindezt látta és nézte tétlen elkeseredéssel? —

* A Mária Dorothea Egyesület tanitónői szakosztályában decz. 1-én, a költő születésének századik évfordulóján tartott előadás.

Hol van az a kor, mikor költészetünk egén Phœbus és Luna világított, mikor költőink gondolatai és érzései a németes érzelgősök bájhangozataiba olvadtak fel, vagy francziásan hangzatos, de többnyira üres szóárba fulladtak, vagy a durva népies kifejezésekben halványultak el? —

Hol van az a kor, mikor gyarló kis magyar színpadainkról nem egyszer hangzott német szó és erősen fenyegetett bennünket a veszedelem, hogy mindig gyakrabban és gyakrabban fogunk ilyet hallani a keserűen komoly életben is, sőt talán maholnap nem is fogunk egyebet hallani? —

Hol van az a kor — letünt régen! De képzeljük csak el a lelkesedést, mit Vörösmarty keltett, mikor belefújt a harczi kürtbe és odakiáltott tétlenül kesergő nemzetének:

Régi dicsőségünk, hol késel az éji homályban?

Mikor hőskölteményeiben és színműveiben felvonultatta a kaczagányos Árpádot, a hős Hubát, a deli Leventét, fel a régi hősöket mind és ezek beszéltek olyan zengő, búgó, szívhezszóló és megrázó szóval, amilyen erős szép magyar szó addig még költő ajkáról nem hangzott el és beszéltek harczokról, nagy véres harczokról, melyekre viszhangzottak a Kárpátok bérczei.

Képzeljük el azt a lelkesedést! Képzeljük el — mondom — mert hiszen, ki tudná azt ma avval a gyujtó hévvel átérezni, mint a régi kor embere?! — Ma, mikor nem szedhetnek tőlünk törvénytelenül ujonczot és adót és mikor már Vörösmarty nem áll egyedül, hanem Arany, Petőfi és Tompa is segítik őt szépen csengő magyar nyelven megértetni és megéreztetni velünk, hogy mennyi költői van abban, ami szívünknek — népünkben, fajunkban — olyan kedves és szép.

Ki tudná napjainkban átérezni azt a lelkesedést avval az ősi gyújtó hévvel? — Kevesen, úgyszólva senki! Hiszen ma már régen nem folynak nálunk véres harczok és nem hangzik többé csatazaj.

— Napjainkban az úgynevezett békés élet küzdelmeit, a társadalmi élet harcz és háborúit vívjuk, azért irodalmunkban is leginkább a társadalmi regény, a társadalmi dráma hódítanak, még

pedig különösen az olyan társadalmi drámák és regények, melyek folyása tömör, gyors, szinte lázas, olyan lázas, mint a milyen lázasan tör előre korunk. —

Ne takargassuk az igazságot, mit mindenki tud, de a legtöbben félve és titkolva tudnak. Mondjuk ki világosan, hogy költőnk eposzait és drámáit ma már kevesen ismerik. — Sokan panaszkodnak, hogy elkezdték őket olvasni — leginkább Zalán futását, de nem tudták folytatni, abbahagyták. A mai kor viszonyaitól kevésbé kedvezően hangolt művelt nagy közönség jobban érzi és véli érezni, hogy ezeknek a műveknek szerkezete elhibázott, hogy menetük vontatott, hogy jellemeik gyengék. Ma ezeket alig olvassa más, mint az iskolákban a tanulók és egynéhány lelkes buvára az irodalomnak, s ezek is nem mind műélvezetből, hanem akárhányan kötelességérzésből, tudományszeretetből, történelmi, lélektani érdeklődésből.

Ma nem méltányolják bennük eléggé azt a gyönyörű nyelvet, azt a sok szép lyrai részletet, annak a kimondhatatlan gazdag képzeletnek szebbnél-szebb képeit sem. Hajdan még hibáikat is alig látták meg, ma szépségeiket is kevesen veszik észre. — Nem veszik észre, hogy különösen a képzeletnek az az élénk tevékenysége, az érzéseknek az a mély hullámzása az oka annak, hogy a jellemek néha nem domborodnak ki eléggé, s hogy nem egyszer ez szakítja meg a cselekvény nyugodt menetét a hőskölteményben és hátráltatja gyors folyását a drámában. Nem veszik észre, hogy majdnem mindig épen a nyelvnek ereje, képekben, hangzatos kifejezésekben való gazdagsága az, ami azt itt-ott nehézkessé teszi. Hiszen tudjuk, hogy mai közönségünk, még művelt közönségünk is alig méltányolja az olyan alkotásokat, — mint a Két Szomszédvár és a Csongor és Tünde. — Más idők, más emberek, más érzések!

Vörösmarty nagyobb epikai művei, különösen Zalán futása, épúgy mint drámái, a haladó korral veszítettek kétségtelenül hatásukból. De vajjon nagy veszteség-e ez az egyoldalú hanyatlás Vörösmartyra? Vajjon nagy veszteség-e ez arra, kinek ott van az a sok lyrai és az a sok kisebb elbeszélő költeménye, melyekben az előbbiek hibáinak legnagyobb része a nagy tulajdonságokkal a leg-

szebb összhangba olvad, sőt nem egyszer még fokozza is azoknak művészi értékét. Milyen elenyésző kicsiny ezek örök szépségének ereje mellett az a veszteség! Csak még jobban szemünkbe ötlik, hogy milyen nagynak kell lennie annak a költőnek, kinek nagyságán ez a veszteség oly csekély csorbát ejt.

Vörösmarty legkiválóbb lyrájában és kisebb elbeszélő költeményeiben s ezek értékének a változatosság is egyik igen fontos tényezője. Mert költőnk változatossága nemcsak abban rejlik, hogy úgyszólván minden műfajban tett kisérleteket, hanem abban is, hogy egy-egy rövid költemény keretében is az érzések bámulatos gazdagságát fejti ki és egy-egy érzelemben is több különböző hangulatot színez. —

Ki ne emlékeznék például *Salamon* című gyönyörű alkotására! Ki előtt nem jelenik meg a lesujtott kiraly, amint átkozza hazáját, átkozza nemzetét, Istenét s amint futva-fut, de hiába, mert «keble óriása vele száguld, bármi gyors futása!»

Majd feltünik előttünk a jó öreg remete, ki csendesen imádkozik éjjel-nappal, kinek oltára az isten-adta föld, szent keresztje egy letüzött kard és kinek szíve, szája, egész lelke csak egy óhajtást rejt magában:

Boldoguljon a magyar hazája!

Amint mindig mélyebb a rengeteg homálya, amint sárga koszorúját váltotta és vesztette a komor vadon, a lázongó fejedelem évről-évre jámborabb lett, arczán a vad indulat vonási mindig inkább lágyra, szelidre simultak, míg végre

Ragyogva ömlik el szakála,
Mindenik szál lelki béke szála.

Rövid az egész költemény s ebben a néhány rövid sorban milyen élénken elénk tárul egy hosszú-hosszú mozgalmas emberi élet az ifjuság forrongó szenvedélyeitől és nagy tévedéseitől egészen az aggkor fenséges és megtérő nyugalmáig, de nemcsak eddig, még tovább, egészen addig, míg

. . . hervadó levéllel
Eltakarja őt a sárga ősz!

S hogy egy érzelem különböző árnyalatában mily nagy gazdagságot fejt ki — oh, hisz ezt lépten-nyomon bámuljuk költészetében! — Az ő birodalma rendesen a fenséges levegője. Nemcsak hogy hőskölteményeiben és drámáiban rajzol leginkább fenséges harczokat fenségesen, hanem lyrájában is talán mégis az ódában, különösen a hazafias ódában önti ki leggyakrabban és legmélyebben szíve érzelmeit. — Hiszen az a költeménye is, melybe leginkább megértik egymást a költő és nemzete, a legfenségesebb óda. Minden sora heves, tüzes, szenvedélyes érzések *Szózat*-a. S mégis az a költő, a ki úgy lelkesül a nagyért, a hatalmasért, a fenségesért, az a költő a leggyengédebb szeretettel karolja fel azt is, ami kicsi, ami gyenge, ami bájos. — Talán mi sem olyan nagy bizonyíték Vörösmarty változatosságára, minthogy e fenséges érzelmekben olyan gazdag költő a gyengéd érzéseknek is olyan hosszú — hosszú sorát szólaltatja meg.

Hogy csak a legismertebbeket említsem, ott van:

A szegény asszony könyve! — Az a szegény jó öreg asszony, akinek oly régen volt gyásza, de azért van még mindig, mert szíve fél a tarkaságtól; az az egyedül élő szegény, öreg asszony, aki mindig maga néz a tálba, de akinek annyi — annyi az emléke, gondolatja a régi jó és rossz időkből. — Akinek olyan nagyon kevés van a kis kamrájában, de azért megfelezi, odaadja ezt is! — S az a másik még szegényebb jó öreg asszony, az az áldott Sára, aki eljön nagyasszonyához, hogy Isten áldását esdje rá s egy kis Isten igéjét kérjen tőle akkor, mikor olyan rossz idők járnak, hogy a szegénynek — «jobb volna, ha nem is élne!» —

S ez a két jó öreg asszony megfelezi azt a régi ütött-kopott imádságos könyvet, melyet már csak a barátság és néhány ernyedt szál tart össze, megfelezi és «fél könyvből de nem fél szívvel» imádkozik este, reggel. Mennyi költői szépség, mennyi gyengéd melegség sugárzik felénk belőlük, kiket már nem köt egyéb a világhoz, mint az imádság és a régi emlékek! —

Hogy milyen melegséggel karolja fel költőnk nemcsak édes anyját, hanem a jó öreg Sárát is, az is nagy bizonysága annak, hogy sok gyengéd, finom érzés élt lelkében. Öreg nő, kivéve az

anyát, mint anyát, nem igen szokta a költészet komolyan gyengéd tárgyát képezni. Az öreg asszony költőinknél vagy boszorkány vagy humoros alak. — Gondoljunk csak Petőfi *Sári néni*-jére! Arról is gyengéden beszél a költő, de olyan gyengédséggel, melynek mosoly, még pedig gúnyos mosoly ül ajakán.

Hogy meghatnak bennünket a mult idők ez élő, szomorú tanúi, az öregek, kik «sok jó és rossz időt láttak! — S milyen különbség ezek között az érzések között és azok között, mely érzéseket az élet elején álló szomorú alakjai keltenek!

Milyen leverően gyászos, de szinte kedvesen gyászos hangulat vesz erőt rajtunk a *Kis gyermek halálára*, kinek mulása könnyű volt és tiszta, mint az égbe visszaröppenő sugáré! — Mennyi lágy, édeskeserű vonzalommal tölt el bennünket az az ártatlan, érintetlen kedély, ki még nem tud semmit arról a mi rossz, a mi fájdalom van ezen a világon s ki már nem is fog erről semmit sem megtanulni, mert már nincs többé kétség utain!

S mennyi őszinte részvétet ébreszt bennünk a szülők fájdalma! — Milyen mély, milyen erős az az érzés, mely a szülőt gyermekéhez fűzi! — Amíg lesz szülő, ki űzi-fűzi a jövő terveit kisded gyermeke bölcsőjének egyhangú ringásánál, amíg lesz szülő, ki átérezte, hogy mi az, örökre elaludni látni és fel nem kelthetni többé egy ilyen parányi kis lelket, addig mindig lesznek, kiknek szivük mélyéig nyilalnak a gyönyörű szavak:

> Nem csak magad menél, elvitted a
> Szülők vidámságát, elvitted a
> Legszebb remények gazdag bimbaját.

Milyen más érzéseket kelt *A kis lány baja*, ez a kedves, vonzó apróság! — Egy ártatlan fiatal lélek rajza ez is, mint a másik. De ott még aludt a gyermek és játszott, itt már ébredni kezd egy ifjú lányka. Az még mit sem tudott az életről, ez már kezdi sejteni annak bajai közül egy erős szenvedély nagy hatalmát, de még csak sejti, még csak kezdi érezni, még nem érzi azt át a maga igazi mélységében. —

Egy ifjú leányka ez, aki még kéjeleg a fájdalomszerű érzésekben, még büszke ezekre, még emelkedni vél általuk s még nagyon

messze van attól, mikor az érett lélek szégyeli fájdalmát, igyekszik tőle menekülni, szeretné azt elfojtani, azt eltitkolni. —

Egy kedves naiv lélek ez, ki nem érti önmagát, nem érti a világot, nem ért semmit, mert egész lelke csupa sejtés. —

Szép Ilonká-ban már azt látjuk, hogy mint ismer meg egy hatalmas érzést egy sejtő leány, mint ébred keserű csalódásra egy álmodó leány, s mint pusztul ebbe bele egy érzékeny ideális leány! — Nem egy hevesen kitörő érzés ez nála, mely jön, kitombolja magát és eltünik, mely kitombolja magát esetleg abban, hogy edz, erősít, nagygyá növeszt; egy gyengéd, de mély érzés ez, mely nem tör kifelé, hanem annál inkább huzódik befelé, be-be, mindig mélyebbre és mélyebbre, összenő avval a szívvel teljesen, kizár onnét minden egyebet, aláássa azt mindig jobban és jobban, míg végre elfojtja abban az életet is, elgyengíti a természetnek azt az egyszerű gyermekét, az erdőknek azt a szép vadvirágát teljesen; elgyengíti, meghajtja, letöri.

S ott van az apa, az a tisztességben és hazája szolgálatában megőszült apa, kit öregségére a csapások legborzasztóbbja ér! A kis gyermek halálára is felébred a szülői szeretet fájdalma, de milyen különbség van e két fájdalom között. Itt az anya már nem él, itt nincs már több gyerek, itt egyesegyedül marad az apa a puszta házban. Itt nem kiskorában halt meg a gyermek, hanem meghalt akkor, mikor már egy egész élettavaszt töltött édes atyja oldala mellett. Itt nem úgy halt meg a gyermek, hogy az életnek csak a derűjét ismerte, hanem egy keserves, nagy kinszenvedés vitte sirba.

Milyen gazdag, milyen ellentétes érzelmek!

Megemlékezhetnénk még arról, hogy mennyi tavaszi verőfény, mennyi friss üde élet áramlik felénk a *Madárhangok*-ból? Milyen kedves az a sok, sok apró madár, amint szertecsapong a levegőben, a kis pacsirta, a falánk veréb, a czifra tengelicz s a többiek mind, mind, amint elzengik dalukat a szép kikeletben s hogy milyen szomorúan bájosan sirja el panaszát a kis csalogány és hogy az erdő e kis szivének fájdalmára milyen «búsan, merengve hallgat a táj!» — S hogy ne jutna eszünkbe most önkénytelenül is a *Mese*

a rózsabimbóról, a *Virág és Pillangó*, a *Három rege* s mind ezek a többi kedves apró dolgok, melyekben fű, fa, virág, lepke, méhecske és madár megszólalnak, súgnak, búgnak, csicseregnek és csacsognak kínról és kéjről, lángoló érzésekről s mélységes nyugalomról.

S mikor Vörösmarty gyengéd érzéseiről van szó, mindenekelőtt hogyne gondolnánk a *Merengőhöz* intézett gyönyörű szavakra, melyeken szerelem rezeg át, de olyan szerelem, mely már szinte szeretetté mélyül, csendesül komolyul. Az érett férfikor szerelmének szavai ezek, azé a koré, mikor nem annyira vidámságot, hanem már inkább az élet nagy küzdelmeiben lelki viszhangot, lelki egybeolvadást, az élet ridegségében benső melegséget keres a szív. Milyen nagy a különbség e között és az ifjúkor szerelmi dalai között! Nem egy tündérhez, nem egy istennőhöz intézett dicsőítő hymnus ez! Most már bepillant a költő kedvese lelkének mélyébe, bepillant tapasztalatokban gazdag s megedzett tekintettel és meglátja ott még a hibát is. Intést intéz hozzá, a tapasztalt intését a tapasztalatlanhoz, de ez intés minden szaván átrezeg az érzés, hogy szereti úgy amint van, hibáival együtt s hogy az ő kezébe teszi le egész életének minden boldogságát. —

Vagy ki felejtkezhetnék meg *Petiké*-ről, *Pipiské*-ről, *Málc Bandi*-ról és többi humoros költeményeiről, melyekben beszél az emberi hibákról, nem nagy vétségekről, hanem ártatlan gyengeségekről, beszél nem ostorozólag, hanem lágy, derült mosolylyal. —

Sok, sok ilyen gyengéden szép dolga van Vörösmartynak. Csak akkor látjuk mennyi, mikor így megindítjuk az emlékezések sorát. — Űzik-kergetik azok egymást lelkünkben, csupa kedves jó ismerős, édes örömmel üdvözöljük mind, valamennyit és alig tudjuk, hogy melyiket-másikat kapjuk is ki a sok közül. —

Nem kerülheti el azonban figyelmünket, hogy ezekbe a költeményekbe minden gyengédség, minden kellem és báj mellett ittott némi fenséges elem is vegyül, különösen Szép Ilonkának tragikus végzetébe, a Merengőhöz ódai szárnyalású, lelkesülten, mélységesen bölcs hangjába. Épen úgy nem kerülheti ez ki figyelmünket, mint a hogyan nem kerülheti ki az, hogy viszont fenséges műveiben mily sok a bájos, kedves vonás. Époszainak harczi zajába,

drámáinak tragikus küszdelmeibe hányszor csendül bele gyengéd női hang, a küzdő tér komorságát hányszor enyhítik a természet derült, kellemes jelenségei és a világgal s önmagával küzködő hányszor talál vigasztalást a természettel való gyengéd egybeolvadásban!

Elvonulnak előttünk Hajna, Zenedő, Enikő, Ida s mindazok az eszményi alakok, kik gyengék, nőiesek, kikben alig van földi! Elvonul előttünk Toldi-nak az a kedves szép Margitsziget-e, hol levél nem rezzen az ágon, hab nem zajlik a Dunán, hol csak az alkony örül a hold szép sugarának; előttünk terem az a csendes szép tájék, hol a megaggott Eger várkoszorúzta fejét kisded dombhátra hajtja le és visszaálmodja leélt idejét; előttünk terem az a kedves kép, mikor Hajna keresztülmegy a ligeten s az egész természet mosolyog rá, a virágok és a gyenge füvek lába alá hajolnak s a Bodrog lassabban foly és a szellő halkabban suhan, hogy meg ne zavarják gondolataiban. De mindez még semmi, ott van Délsziget, Tündérvölgy, Csongor és Tünde, a bájnak, a kedvességnek e páratlan alkotásai! Délszigetben Etele elhagyott gyermekének titokzatos beszéde a természet jelenségeivel, a kis fényes csillaggal, a suttogó hangabokorral, a dühöngő szélvészszel, a tündérvölgyi vizi leánynak naiv öröme és fájdalma, Csongor és Tünde nemtői szende játékának szelid suttogása, mindezek a finom gyöngédségnek meghatóbbnál-meghatóbb, vonzóbbnál-vonzóbb képei, melyek halkan, észrevétlenül belopóznak a fenséges alakba öntött fenséges elemek zajos küzdelmébe.

Sajnos, nem tagadhatjuk, hogy Vörösmarty eposzai és drámái a korviszonyok változásával veszítettek hatásukból, nem tagadhatjuk azt sem, hogy ezeknek valóban vannak gyengéik, de érezzük, hogy elmosódnak e változatos költő egyoldalú hibái már akkor is, ha csak érzéseinek gazdag hullámzását veszszük is tekintetbe, ha élénk képzelete fényes játékát nem is követjük! Hogy eltörpülnek eposzai és drámái fogyatékosságai, ha lyrája benső mélysége viszhangzik szívünkben! — Mennyit is érezhetett az, ki azok mellett az égő, heves szenvedélyek mellett még ennyi gyengéd érzést ís szólaltatott meg lantján! Mennyi szívjóság lehetett abban, ki a

nagy, a hatalmas, a fenséges mellett annyi szeretettel karolta fel azt is, a mi kicsi, a mi gyenge, a mi kedves.

És csodálatos! E gyengéd érzések általános emberi érzések, e kedves, bájos alakok, képek legtöbbje nem beszél ősi dicsőségről és lángoló hazaszeretetről s mégis, mintha mindezekre nemcsak az mozdulna meg szívünkben, ami benne általános emberi; mintha mindezekre valami olyan magyaros melegség rezegne át lelkünkön!

Csodálatos! Idegen öreg asszonyok is imádkoznak éjjel-nappal, idegen kis gyermekek is eljátszszák kis játékikat, idegen leányok is hervadnak el benső bú miatt — és mégis, mintha Vörösmarty öreg asszonyai, kis gyermekei és fiatal lányai nem volnának szívünknek idegenek! Nem, nem is idegenek ezek! Hisz talán lehetetlen, hogy másban legyen annyi egyszerű, keresetlen, egészséges báj, mint a mi szép Ilonkáinkban, hogy másutt akadjon olyan kedves, rózsás arczú kis gyermek, mint a mi jó magyar levegőnkön és hogy másutt is éljenek olyan gyengéd és olyan erőslelkű nagyasszonyok, mint a mi jó öreg asszonyaink! Hiszen talán lehetetlen, hogy más földön is legyen költő, ki olyan meghatóan érzelmesen, de azért annyira nem érzelgősen daloljon nekünk gyengéd érzésekről, mint a mi Vörösmartynk! Mennyire imádhatta hazáját az, ki még akkor is hazaszeretetet ébreszt bennünk, mikor nem hazaszeretetről énekel!

Elképzelhető-e, hogy az a költő, ki ennyit tud érezni és érezteni s kiben olyan mély hazájának szeretete, hogy az a költő valaha, bármily messze jövőben is sokat veszítsen hatásából azoknál, kikben viszhangra lelnek az emberiség és nemzetünk nagy érzései!?

Budapest. *Schmidt Mariska.*

A FRANCZIA FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK.*

(Második közlemény.)

Camille Sée működésének idején felhívta figyelmemet a sèvresi tanárnőképzőintézetre s az ő szives tanácsára és Elie Rabier úrnak, a középiskolai ügyosztály előadójának ajánló soraival meglátogattam ezt a nagyhírű intézetet. Fél órára Páristól, tehát a nagy világvároson kívül, de azért közel hozzá, a Seine partján erdős vidék közepén rendkívül szép és egészséges helyen fekszik az intézet. Az egykor porczellángyárnak használt ódon épületet czélszerüen alakították át az iskola czéljaira. Elül virágágyakkal diszített udvar van, hátul ősfákkal borított park, inkább erdő terül el az épület megett. Ennek magaslatáról elragadó kilátás nyilik St. Cloudra és környékére, a kanyargós Seinere és Párisra. Ennél szebb helyet nem is lehet találni iskolának. Az intézetnek volt akkor 63 növendéke, kiknek mindegyike külön kis szobát kap lakóhelyül, melyet mindenik a maga izlése, a maga egyénisége szerint rendezett be magának. E szobák mindenikén meglátszott lakójának kedély és szellemvilága. Egyik virágokkal diszitette kis szobáját, a másik apró női csecsebecsékkel rakta tele, a harmadik énekes madarat tartott kalitkában, egy negyedik szülői, rokonai arczképeit, műtárgyak fényképeit tudta izléses csoportokba összeállítani. Mindeniken volt valami kedves, valami nőies jelleg. Mily szép vonása ez az ottani nevelésnek, hogy szabad érvényesülést engednek az egyéni hajlamnak, a lelkiismereti szabadságnak ily kis keretben is. A tantermek, a dolgozó és kisérletező szobák, a szertárak és tudományos gyűjtemények helyiségei mind igen czélszerüen vannak itt szakszerüen berendezve. De legérdekesebb különlegessége Sèvresnek az intézet könyvtára, gazdagon ellátva min-

* A Mária Dorothea-egyesület tanítónői szakosztályában tartott előadás.

den tudományágra vonatkozó könyvekkel. A tanulók majdnem egész napjukat e könyvtárban töltik, buvárkodva, tanulmányozva, önképzés útján készülve jövő életpályájukra. Mert Sèvresnek az a karaktere, hogy nem iskolaszerű leczkefeladással és leczkekikérdezéssel képezik a tanárnőjelölteket, hanem úgy vezetik, irányítják tanulmányaikat, hogy önmunkásságukkal maguk képezzék ki magukat azzá, a mivé lenniök kell. Az egyetem tanárai egy-egy tárgyból bizonyos nagyobb időközökben conferenceokat tartanak a növendékeknek s ezekkel adják meg az útmutatást, az irányt a további önképzéssel való munkásságra. Mikor mi ott jártunk, a növendékek egy része épen Lemonnier tanárral Párisban járt a Sorbonne műtörténeti szertárában, a hol a tanár előadását tartotta. Igy tanítanak a tanárok Sèvresben. A növendékek három évig maradnak az intézetben. A második év után már tanárnő-képesítő vizsgálatot tesznek s a harmadik évben készülnek az aggregation pályázatára. A kik a második év után a fenti vizsgálatot ki nem állják, azokat nem veszik fel a harmadik évfolyamra; ezek a középiskolákkal kapcsolatos elemi iskolákban tanítónők vagy ismétlőtanítónők (maîtresses répétitrices) lesznek.

A Sèvresben töltött tanulmányi éveket a nyugdijba beszámítják, ha a tanárnőjelölt húsz évnél idősebb korban folytatja ott tanulmányait. A mely tanárnő Sèvres után nem tölt legalább tiz évet államszolgálatban, tartozik minden ott töltött évért 700 francs kárpótlást fizetni az államnak. Ennek a jeles intézetnek volt 16 évig vezetője, lelke özv. Jules Favrené, a kiről Tocsek Helén a Nemzeti Nőnevelés 1896-iki évfolyamában oly szép nekrologban megemlékezett. Most (1896 május óta) Madame Marion ez intézet igazgatónője.

Camille Sée, a franczia nőnevelés buzgó apostola, az ügy érdekében kifejtett akcziója alkalmával a franczia közélet jeleseit, számottevő férfiait nyilatkozatra szólította fel. Az ő eszméiket, gondolataikat később egy albumba gyűjtve, bocsátotta nyilvánosságra, *Pensées inedites sur l'Instruction de la femme et des Lycées et Collèges de Jeunes filles* czím alatt. Rendkívül érdekes gyűjtemény ez, fényes illusztrácziója a nagy mozgalom lüktető életének.

Camille Sée a következő sorokat irta az albumba:

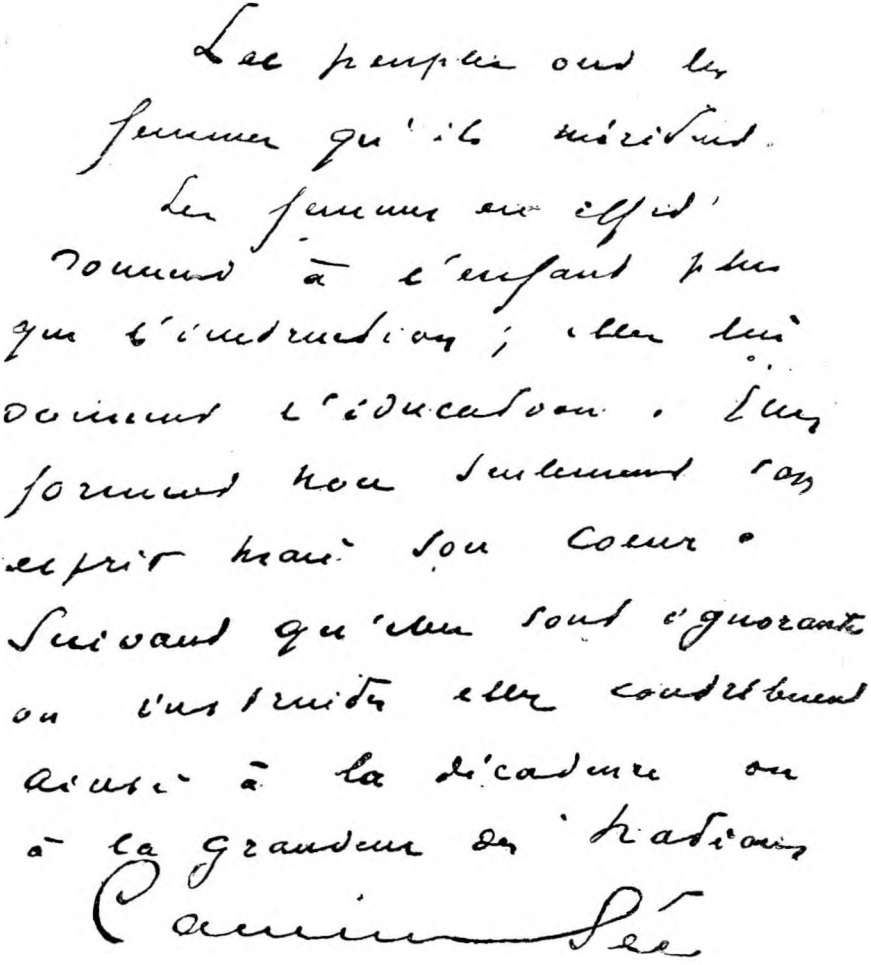
Les peuples ont les
femmes qu'ils méritent.
Les femmes en effet
donnent à l'enfant plus
que l'instruction ; elles lui
donnent l'éducation. Elles
forment non seulement son
esprit mais son cœur.
Suivant qu'elles sont ignorantes
ou instruites elles contribuent
ainsi à la décadence ou
à la grandeur des Nations
Camille Sée

«Les peuples ont les femmes qu'ils méritent. Les femmes en effet donnent à l'enfant plus que l'instruction; elles lui donnent l'éducation. Elles forment non seulement son esprit mais son cœur. Suivant qu'elles sont ignorantes ou instruites elles contribuent ainsi à la décadence ou à la grandeur des Nations.»

(A népeknek olyan asszonyaik vannak, a milyeneket megérdemelnek. A nők a tanításnál valóban többet adnak a gyermeknek, nevelést. Nemcsak szellemét képezik, hanem szívét is. A szerint, a mint tudatlanok vagy műveltek, úgy működnek közre a nemzetek pusztulásán vagy nagyságán.)

Camille Séenek egy harmadik művét is be kell mutatnom, hogy a franczia felsőbb leányiskolák érdekében kifejtett munkásságát a maga teljességében ismerhessük. Ez a munkája: *L' Université et Mme de Maintenon.* Tudjuk, hogy Maintenon asszonynak egyáltalán helyet juttatnak a pædagogia történetében. A niorti börtönben született *d'Aubigné* marquise viszontagságos gyermekkori évei után Scarron költőnek a *Roman Comique* szerzőjének neje lett s özvegységében előbb kegyeltje később titkos neje XIV-ik Lajos királynak. Már 1685-ben nevelőintézetet alapított St. Cyrben, hová Lajos király halála után visszavonulva, élete hátralevő részét előkelő leányok nevelésével töltötte. Ez a kiváló nő, a ki Franciaország akkori politikájának irányítója volt, az irodalom történetében is helyet foglal leveleivel és vallomásaival, melyek különösen a nőnevelés kérdésével foglalkoznak. Munkái egynémelyikét újabb időben bevitték a franczia felsőbb leányiskolákba és tanítónőképzőkbe a nélkül, hogy azok a közoktatási tanács által megállapított tantervbe felvéve volnának. Camille Sée Maintenon asszony műveinek ezen becsempészése ellen tiltakozik idézett művében.

Camille Sée, a ki a maga törvényének végrehajtását, mint fennebb láttuk, nem tartja mindenben szerencsésnek, az ő szellemével intenczioival megegyezőnek, a leányiskolák fejlődésének minden mozzanatát éber figyelemmel kiséri, gondos éberségét semmi, a mi a leánynevelés ügyét illeti, el nem kerüli. Idézett művében ezt írja: « A leányközépiskolai nevelés hosszú évek óta állandó gondoskodásunk tárgyát képezi és ezen a sajátos téren jogunk van szavunkat felemelni. »

Szükségesnek látja elmondani, hogy «törvényének megalkotásakor nem *a tudós nő* (femme savante) képe lebegett szemei előtt, hanem tudatában volt annak, hogy a még ingatag társa-

dalom sorsát fejlődésében csak azzal az eszközzel sikerül biztosan megszilárdítani, ha a maga teljes őszinteségében és a tisztelet minden elővigyázatával megismertetjük leányainkkal multunkat, jelenünket, a kötelességeket, melyekkel tartoznak családjuknak, önmaguknak, ha megismertetjük velük méltóságuk feltételeit, szóval közös czélunkat, mely a mi közös becsületünk.»

Azt is mondja tovább: «Midőn újabb látóhatárt nyitottunk a nőnek, az volt a törvényhozó szándéka, hogy biztosabb módon tegye a nőt lelkiismeretének és érzelmeinek úrnőjévé.» Azért joggal kérdezi, mit keres Mme de Maintenon pædagogiai műve a mi lycéeinkben?

Az élesszemű törvényszerző most apróra elemzi Mme de Maintenon egész életét, keresve benne azokat a vonásokat, melyek alkalmasak arra, hogy a jelenlegi Franczia ország leányainak és jövőbeli tanítónőinek, nevelőnőinek mintául szolgálhatnának. Keresi művében azokat a jelességeket, melyek miatt iskolában olvastatni érdemes volna.

Életének egyetlen vonását se tartja olyannak, hogy a mondott czélra tanulságul szolgálhatna s kimutatja, hogy művei se olyan jelességüek, hogy az iskolában mint remekműveket olvastatni, ismertetni lehetne.

«Mme de Maintenon, írja, ha akarják, ha nem, több mint gyanus az ő erkölcseiben.»

«Az egyetlen tekintet, mely menthetné életét, mondjuk: a szerencsétlenség, hiányzott nála. Mint D'Aubigné Constant leánya, a *Roman Comique* szerzőjének neje, meghalt mint királyné: nagyon sajnáljuk emlékeért azokat a dicséreteket, melyekkel üldözik.»

«Gondoltak-e az 1880 deczember 21-iki törvényre, vagy megfelejtkeztek róla szándékosan vagy elnézésből, mikor beengedték Mme de Maintenont lycéeinkbe?» Azt feleli e kérdésre, hogy «e törvényt nem lehetett volna kegyetlenebbül megsérteni, mint a hogy megsértették azzal, hogy mindenkinek csudálatára állították oda azt a mi meggyőződésünkkel szemben makacs, idegen és ellenséges lángészt.»

Élesen elitéli azt a törekvést, hogy Maintenon asszonyt bevitték a lycéekbe, «melyekben az ő egészségtelen befolyása mindinkább tért foglal.»

Leveleiből és vallomásaiból vett idézetekkel és kétségbevonhatatlan bizonyítékokkal mutatja ki a szerző, hogy Maintenon asszony hűtelen és hálátalan volt, midőn XIV. Lajost utolsó órájában halálos ágyán szivtelenül ott hagyta. De Maintenon asszonyt Saint-Cyr szerint kell megitélni. «Saint-Cyrben, melyet a szerző az előkelő leányok fogházának mond, Maintenon asszonynak vezérlő gondolata az volt, hogy apáczákat neveljen a leányokból.»

Azt tartotta ez a sokak által dicsért jeles nevelőnő, hogy a tudományokból csak a legcsekélyebb elemeket kell közölni a leányokkal, hogy «az olvasmány több kárt, mint jót okoz a fiatal leányoknak.»

Azt is mondja, jobb a fiatal leányoknak a halál, mint az élet. Mikor ragályos betegség fészkelte be magát nevelőintézetébe, örömmel irta, hogy sokan fognak a betegek közül a halálban boldogulni. A barátságot sem ápolta intézetében, azt mondván, hogy «a barátság nem apáczaerény».

«Intézetében kölcsönös kémrendszert honosított meg.»

A gyermeki szeretetet igyekezett elfojtani s minden eszközzel azon volt, hogy a szülők és gyermekek közötti kapcsot meglazítsa. A leányoknak azt tanította: «Lépjetek be a zárdába, mert a zárdafőnöknő és a férj zsarnoksága között végtelen nagy a különbség.»

«A legjobb férjek is zsarnokok».

Életének beható birálata arra a tapasztalatra hozza könyvünk iróját, hogy Maintenon asszony, a mily perfid volt családi ügyekben, annyira megbizhatlan barátaival, bizalmasaival szemben. Kegyvesztetté tette Louvoist, a kivel a vallási üldözéseket kifőzte; legkevésbbé jóindulattal volt Fénelon iránt; Racine, bár néha a legszolgaibb megalázkodást mutatja, még sem kerülte el Maintenon asszony haragját.»

Még tovább is fejtegeti életét, nevelőnői működését; a leg-

apróbb részletekig ismertetve a nevelőintézetében uralkodott házi rendet, szellemet, melyből azt a tanuságot vonja le, hogy ez egyáltalán nem egyezik meg a modern köztársasági Francziaország politikai irányával, nevelési elveivel, társadalmi szellemével. A könyvben bőven van alkalma szerzőnek elmondani és ismertetni az ő álláspontját a nevelés kérdéseiben, az általa megalkotott leányközépiskolák vezetésére, berendezésére vonatkozó óhajait. Érdekes ez a mű a maga egészében és részeiben; mert a törvényszerző gondolkodásának, érzéseinek hű tükre.

A munka végén mintegy összefoglalva az ő nevelési elveit ezt mondja: «Ime ez a törvény, és senkinek se szabad a maga akaratával helyettesíteni a törvényhozó akaratát, melyet mi abban a szövegezésben fejezünk ki, melyet szeretnénk minden lycéenknek homlokzatára vésetni:

Ici
On respecte la liberté de conscience
On prépare de bonnes épouses
de bonnes mères
de bonnes maîtresses de maison.»

(Itt tisztelik a lelkiismeret szabadságát, nevelnek jó hitveseket, jó anyákat és jó háziasszonyokat.)

Tisztelt hölgyeim és uraim! Bemutattam önöknek a franczia felsőbb leányiskolák törvényhozójának, Camille Séenek működését, a leánynevelés ügyében kifejtett nagyfontosságú munkásságát; látták, mint a törvény végrehajtásának éber őrét, a ki lelkiismeretesen vigyáz arra, hogy törvényét úgy hajtsák végre, a mint azt ő megalkotta, abban a szellemben, abban az intenczióban. Láttuk e nemes buzgalmú férfiut nem csak a maga hazájának leányoktatásáért buzogni, dolgozni, hanem láttuk őt nemesen lelkesedni akkor is, midőn idegen népek, más államok leányoktatása forgott szőnyegen. Láttuk őt a nagy és művelt nemzetek műveltségének és közoktatásügyének versenyén mint a magyar leányoktatás lelkes védőjét, szószólóját, meleg lelkű barátját, a ki elismeréssel adózik törekvéseinknek, tapsol sikereinknek és igyekszik azokat diadalra segiteni. Azt hiszem, hogy ezért a magam érzelmei mel-

lett a magyar leányoktatás összes munkásainak őszinte háláját és köszönetét is kifejezhetem Camille Sée iránt. A párisi kiállításon kivivott elismerés pedig szolgáljon mindnyájunknak buzdításul arra, hogy szép és nemes feladatunk megoldásában még több erővel, buzgósággal, lelkesedéssel munkálkodva a magyar leánynevelés ügyét előbbre vigyük fejlődésében, virágzásában.

Budapest. *dr. Erődi Béla.*

LEÁNYAINK NEVELÉSE ÉS PÁLYAVÁLASZTÁSA.*

Szerető, asszonyi kezek által gondozott családi kör melegéből hangzott el egy szózat leánynevelésünk új iránya ellen, mely a multak szellemét felidéző hangulatával mintegy elakarná csitítani a kor haladó szózatát. Ott szeretné kizárólagosan marasztalni a nőt, a honnan kezdi őt kicsalogatni, kiszólítani és kiűzni az élet komoly következetessége azt mondván nekie: «Keresned kell a tűzhelyen kívül is számodra menhelyet!»

Ez a tradicziók melegségéből fakadott s a tradicziók aggodalmával elmondott szózat egy felsőbb leányiskolai igazgató iróasztalán látott napvilágot, tehát felette érdekes és figyelemre méltó jelenség leányaink oktatása és azok nevelése terén, mert a czikkiró hangadó tekintély, a kinek hatalmában áll nevelési elveket elhinteni és gyümölcsöztetni iskolája falai között s munkásságának eredményében az iskola falain túl is.

Nagy fontosságot tulajdonítok tehát a szóban forgó czikknek, mely nemcsak egy szaklap hasábjain látott napvilágot, hanem egy felsőbb leányiskolai értesítő útján a nagy közönség kezei közé is jutott.

Komoly gondolkozóba ejtett tehát tartalma, melynek iránya ugyan nem új előttem, de épen azért szinte megdöbbentem, mikor a szakembert láttam azok közé sorakozni, a kik a modern nőneveléssel ellentétben nemcsak a megállapodás, de szinte a visszafejlődés zászlóját lengetik.

Tudjuk, hogy manapság társadalmi kérdésünk egyik leg-

* L. Révy Ferencz hasonló czímű értekezését folyóiratunk szeptemberi számában. *Szerk.*

fontosabbja a nőnevelés. A kor szelleméből született ez a kérdés és hogy életre született, bizonyítja az, hogy mindinkább szélesebb határokig terjeszkedik a társadalomban és családban, sőt a nyugati országokban már a «nőkérdéssé» megizmosodva, gondolkozóba ejti a komoly férfiakat és nőket egyaránt.

Mint minden megoldatlan kérdés, úgy nőnevelésünk kérdése is még jórészt csak a theóriák fegyverével küzd a multak megrögzött szokásai, elhanyagoltatása ellen. Még azzal sem vagyunk tisztában, legalább is nem egy véleményen, hogy milyen princzipiumokra fektessük a modern nőnevelést. Annak a tudata, hogy a régi oktatás és nevelés már mégsem elegendő leányaink számára kezd átmenni a köztudatba, de hogy mit és mennyivel tanítsunk többet leánygyermekeinknek, mint eddig, mi czélból tanuljanak többet, mint eddig, milyen eszközöket nyujtsunk számukra, hogy tanulmányaikat szélesebb alapra fektessék, arról ezer és egy az eltérő vélemény, a jó és rossz akaratú tanács, a vérmes remény, a vészterhes jóslat. Hiszen még a szakemberek is attól félnek, hogy a modern nőnevelés elfordítja leánygyermekeiket valódi hivatásuktól, önállóságra neveli őket, megismerteti velök az élet komoly követelményeit s letörli róluk a nőiesség báját, rideggé alkotja át egész lényüket. Én mindezektől nem féltem modern nőnevelésünket, de igenis féltem attól a tájékozatlanságtól, tapogatódzástól, experimentálástól, mely ebben az átmeneti korszakban nőnevelésünket erősen veszélyezteti. Azért igen kivánatosnak tartom, hogy az arra hivatott férfiak és nők komolyan foglalkozzanak ez ügygyel és szóban és irásban teremtsenek egy helyes irányt és mutassák meg a megvalósításához az alkalmas eszközöket, hogy szakítva a multak tudatlanságával, félműveltségével, a nőt oda neveljük a művelt férfi mellé, mint vele egyenrangú embertársát.

Nem tudok tehát bele nyugodni abba a szellembe, melyet az uj idők irányával szemben a szóban forgó czikk hirdet.

Határozottan azt lehet érteni tartalmából, hogy tulajdonképen minden úgy lenne a jövőben is a legjobb, mint régente volt s a nő számára a házi tűzhelyen kívül igazán nincs más hely a világon. Szó sincs róla; ez a legideálisabb hely, a hol a férfi és nő

együttesen egymást kiegészítve megtalálják a földön elérhető legtökéletesebb emberi boldogságot. *Emnélfogva tehát nemcsak a nőnek, de a férfinak is hivatása a családi élet alapítása.* Mielőtt azonban férfi és nő ezt a hivatását betölthetné, közös céljuknál fogva mindkettőjüknek az a kötelessége, a férfié épen úgy, mint a nőé, hogy törekedjenek a szó legteljesebb értelmében valódi emberré nevelődni, mert tulajdonképen mindkettőjüknek ez a közös rendeltetése.

Nem ismerhetek el a két emberi nem között különböző emberi hivatást s nem ismerek el annak elérésére férfi és nő számára különböző eszközöket, csak a valódi művelődést. Férfi és nő csak akkor töltheti be emberi rendeltetését tökéletesen, ha a művelődés minden eszközeit felhasználva arra törekszik, hogy a legnagyobb tökéletességre fejleszsze testi és lelki erőit és tehetségeit.

Valamint férfinak és nőnek egyenlő az emberi rendeltetése, úgy öntudatosan egyenlő czélra is törekszenek: a boldogságra. Minthogy azonban a tökéletes emberi boldogságot különválva egymástól sem a férfi, sem a nő nem érheti el, mert az a kettő egységében, egymás kiegészítésében rejlik azért az emberi ideál felé való törekvésünkben azt kell czélúl kitűznünk, hogy mind a férfi, mind a nő mentől magasabb és egyenlőbb polczára emelkedjék az emberi tökéletességnek. Minél teljesebben fejleszthetjük ki a férfi és nő intelligenciáját, annál tökéletesebben tölthetik be emberi hivatásukat, annál erősebbek lesznek mint egyedek s annál intenzivebben forrhat lelkük egybe s annál állandóbban boldogíthatják egymást. Az értelem fejlesztése, az akarat erősítése vagyis lelki erőink tökéletesítése, kapcsolatban testi erőink fejlesztésével, legyen az egyenlő ideális czél a férfi és nő nevelésében és oktatásában. Oktatásában is, mert minden okatatásnak az legyen első az ideális czélja hogy bennünket az igazsággal ismertessen meg s legyen ez az igazság bármily csekély paránya is a nagy, a tökéletes igazságnak, tanulás közben még is közelebb jutunk hozzá egy paránynyal legalább: művelődtünk, tökéletesebbek lettünk általa s ezt cselekedve, közelebb-közelebb jutottunk emberi rendeltetésünk betöltéséhez. Nemcsak műveltebbek lettünk, de általa jobbak is, mert

a valódi jóság nem az úgynevezett szív tulajdonsága a diszcziplina nélküli akaratot vagy az azt megelőző ösztön és vágyakozás, hanem a tiszta ész világossága és bölcsesége. Ebből és az akarat erejéből fakad minden igazi és állandó emberi nagyság és a vele párosult fenséges alázatosság.

Én nem hiszem, hogy veszítene a nő női egyéniségéből, ha emberré nevelnők s oktatnók őt is, mint a férfit. Sőt meg vagyok róla győződve, hogy értelme és akarata a helyes oktatás és diszcziplina befolyása által még szebbé, jobbá, harmonikusabbá tenné lényében azt, a mi természetében a férfi természetétől elütő s anyaságra való hivatottságánál fogva örökké az fog maradni még az egyenlő nevelés s oktatás következtében is. Nagy örömmel látnám, ha a valódi nőiesség ezen az alapon fejlődhetnék a nő egyéniségében, azzal a nőiességgel szemben, melyet a legtöbben egyetlen jogosultnak és szépnek tartanak a nőben. Manapság a nőiesség fogalma alatt olyan vegyes ismertető jeleket értünk, melyek ugyan jellemzők a nőkre nézve, de nem mindig hizelgők is egyszersmind. Nőies a lelkileg és testileg gyenge, támaszra, segítségre szorult asszony. Kedves nőies jelenség a hiuság, kaczérkodás, szeszélyes akaratoskodás, logika nélkül való gondolkozás s itélkezés. Legnőiesebb egy fél ív levélpapiroson legalább is 10—15 helyesirási hiba, ártatlan irodalmi tudatlanság a napi hírek és tárcza rovatok hasábjain túl, de legeslegnőiesebb a testi és lelki gyámoltalanság, önállótlanság, tökéletlenség s gondolkozásnélküli megnyugvás a férfi akaratában, melynek gyönyöreit oly könnyen letarolja az élet s melynek konzekvenciáit annyiféle formában megkeserüli a társadalom, a család és leginkább maga ebben a testi és lelki tökéletlenségben tartogatott asszony.

A közvélemény az ilyen asszonyokat tartja nőiesnek, nem a Veturiákat, Zrínyi Ilonákat és Lorántfy Zsuzsannákat, mint a hogy azt az iskolákban az ifjú leányoknak tanítjuk. És a közvéleménynek a maga szempontjából igaza van, ha Veturiát, Zrínyi Ilonát, Lorántfy Zsuzsannát nem tartja nőiesnek, mert nem is voltak azok az ő szája ize szerinti nőies lények, hanem nagylelkű, hősies akaratú emberek, a kik önerejüknél fogva váltak ki sok ezer asz-

szonytársuk közül s a férfi ember mellé sorakozva a kor kerete és szellemében férfiakhoz méltó nagy cselekedetekbe érvényesültek.

Oda kell tehát nevelnünk az emberiséget, hogy egy közös emberi ideál felé törekedjék. Ne mérlegeljük az emberiség erényeit és bűneit más mértékkel, mint a közös emberivel. Minden más mérték, akár férfira, akár nőre alkalmazva, nem állja meg a helyét, mert nem az igazságból indult ki. Egyetlen egy keresztény felekezet sem állított fel a férfi és nő részére külön moralist, hanem a közös emberit.

A család és társadalom mizeriái legnagyobbrészt onnan származnak, hogy idők folytán és a kultura következtében a természettől egymásnak, egynek teremtett férfi és nő mind jobban eltávolodott egymástól. Ezen eltávolodásnak okát a férfi műveltségében és tudásában kell keresnünk a nő tudatlanságával és félműveltségével szemben. A férfi a haladó műveltség s vallástalanság minden raffinált bűneit is magáévá téve, más erkölcsi törvényt is alkotott magának mint a nőnek még a házasságban is. Eltávolodtak tehát egymástól az erkölcsi fölfogásban is. Annál nagyobb lett közöttük a lelki űr, mentől czivilizáltabb lett a férfi és tudatlanabb maradt a nő, mentől különváltabb morális törvényeket alkotott magának a férfi a nő morális törvényeivel szemben. Tehát mindinkább szünő félben van férfi és nő között a lelki egybeolvadás a gyermeken kivül okvetlen szükséges kapocs a házastársak között és a morális alapokra fektetett családban és társadalomban.

Ebből a különféle műveltségből s morális álláspontból származnak a rossz lelki házasságok, melyekben mindkét fél lelke kielégitetlen marad s végül egészen elidegenedik egymástól, vagy azon aggódalmak, melyből kifolyólag a nemesebben s komolyan gondolkozó férfiak nem merik megkoczkáztatni az élet legfelelősségterhesebb kérdését : a házasságot.

A czivilizáczió által létre jött gazdasági viszonyok is eltávolították a férfit és nőt egymástól. A modern élet közvéleményeivel szemben megkétszeresedett a férfi munkája. Mértéken felül kell dolgoznia, hogy a családot fentartsa. Ezzel szemben viszont az

asszony házi munkáját kiveszi kezéből az ipar. Az asszony házi munkája értéktelenné válik, míg a férfi munkája folyton eredményesebb lesz. Tehát nem csak a természet aránytalan elrendezésénél fogva, hanem a gazdasági viszonyokból kifolyólag is nem lehet annyi tüzhelyet alapítani a modern világban, mint a mennyi nő található, a kik ott melegedve s melegítve betölthetnék női hivatásukat.

Ezt, a müveltség a morális élet és a munka mezején megnyilatkozó különválást kellene a modern nevelés és oktatás eredményének korlátozni, a hol lehet megszüntetni és alkalmassá tenni a férfit és nőt arra, hogy a család, de saját maga jól felfogott érdekében is egyenlő műveltségre közös munkára és tiszta, moralis egyesülésre készüljenek.

Nem lehet tehát a modern nőnevesésnek sem egyéb czélja, mint a nőt öntudatosan gondolkozni tudó, akaraterős és munkaképes emberré nevelni. Tanuljon ezért a leány épen olyan komolyan és alaposan, mint a fiú. Az a diletantizmus, elkényesztetés, túlzott gyengédség, mely a leányiskolákba a régi hagyományok nyomán beférközött s még maig is uralkodik, kiküszöbölendő. Ez csak gyengeségeinket dédelgeti, felületességünket fokozza s hibáinkat gyarapítja. Ezen az úton a félműveltségnél nem megyünk többre és az ilyen műveltségű nőktől valóban félthetjük a családot és társadalmat. Azért komoly alapműveltséget nyujtó középiskolákat sürgetnék leányainknak fakultativ franczia és latin nyelvoktatással, melynek ideális czélja és értéke egyenlő legyen a fiuk középiskoláival. A fiú se keressen a középiskolában szakismeretet, a leány sem azért végezze azt, hogy orvos, tanár stb. legyen, hanem tanuljon a komoly tudás, az általános műveltség kedvéért.

Az, hogy a középiskola bevégzése után otthon maradjon-e a leány s a háztartás vezetéséhez szükséges munkákban gyakorolja-e magát vagy tovább tanuljon kenyérkereseti pályára, ez már tisztán gazdasági kérdés. Nem tagadhatjuk el azt, hogy évről-évre nehezebb a szegény leánynak férjhez menni. Azért okosan teszi, ha önálló munkára is képesíti magát. Az oklevelet szerzett, munkaképes nő egygyel kevesebb teher a család és társadalom budgetjében, okosan gondolkozni tudó, a munkát megbecsülő feleség lehet

belőle és sok esetben egy-egy megmentett test és lélek, melyet a tudatlanság és boldogtalanság nem űz a nőt állattá lealacsonyító bűn karjaiba.

Nincs tehát mitől félnünk, ha a tudomány világossága behatol a leányiskolákba és a nők szobáiba, ha megedzük testüket, lelküket a tisztességes munkára. Az igazi műveltség fényénél ismerjék meg ők is az életet a maga komolyságában, küzdelmeiben és szépségeiben.

Ne visszafelé, hanem előre neveljünk. Az idők szózatát elaltatni nem lehet, kötelességünk tervszerű neveléssel elkészíteni fiainkat és leányainkat az élet komoly köteleségeinek teljesítésére.

Tekintsenek nyilt szemmel szét a világban, erős akarattal őrizkedjenek a tulzásoktól, hogy emberi méltóságuk megőrizése és tökéletesbitése mellett részt vehessenek az élet által megkövetelt munkában, az élet küzdelmeiben és örömeiben. Ez a valódi emberi hivatás.

Ebben egyesüljön a férfi és a nő a család szent kötelékeiben, ez adjon erőt azoknak, a kiknek sorsuk egyedül állva tölteni be hivatásukat.

Modern nőnevelésünk új iránya nem a leányiskolák padjaiból emelkedett ki. Megteremtette azt a kor szelleme, a gyakorlati élet követelménye s vég diadalra juttatta azon magas nivón álló miniszteri rendelet, a mely befogatta a nőt férfi embertársával együtt az egyetem csarnokaiba. De erősen érezzük még mindanynyian, hogy az egyetem és leányiskoláink között még egy nagy űr tátong, hogy sem a szakemberek, sem a közvélemény nincs még tisztában azzal, miként kell ezt az őrt okosan és biztosan áthidalni.

A szülők és leánygyermekeink meg épen tájékozatlanok, hogy miként használják fel ezt az előttük megnyilatkozó szabadságot, mely a tudomány világosságához és a tisztességes munkához vezet. Komoly gondolkozás tárgyává kell tennünk, hogy miként viseltessünk a modern nőnevelési eszmékkel szemben. Azoknak meg nem értése, visszautasítása épen úgy veszélyeztetné a nőnevelés

ügyét, mint a meggondatlan, komoly alapot nélkülöző gyors előretörekvés.

Azért igen időszerünek és szükségesnek látnám, ha a felsőbb leányiskolák közös álláspontot foglalnának el ez irányban, mert általában a felsőbbfokú leányiskolák hivatása lenne a helyes modern nőnevelési eszméket beleilleszteni a közvéleménybe.

Ezért éreztem indíttatva magamat, hogy a Nemzeti Nőnevelés szeptemberi számában megjelent ez irányú czikk olvasása közben támadt gondolataimat leirjam s örömemre válnék, ha a felvetett kérdésre minél több hozzászóló vállalkoznék, hogy megfejtsük az okosan és józanúl felfogott modern nőnevelés ügyét.

Temesvár. *Mártits Rozina.*

Mártits R.

A HOL MADÁCS ÉLT ÉS PIHEN.

Régi vágyam teljesült, midőn ez év szeptemberében a Madács család meghivására Alsó-Sztregovára utaztam és láthattam azokat a helyeket, a hol Madács Imre, a mi nagy bölcsész-költőnk élt, gondolkozott és teremtette «Az ember tragédiáját».

Alsó-Sztregovára Losonczon át jutottam, hol Fischer József ügyvéd és vendégszerető családjának körében kedves fél napot töltöttem. Ezt a fél napot felhasználtam arra is, hogy Losoncz nevezetességeit megtekintsem.

A csinos kis felsőmagyarországi város, melynek a közeli erdő legszebb természetes ékessége, különben sem szegény nevezetességekben. Először is szemünkbe tűnik a góthstylü református templom, melynek virágdiszitményein Izsó, hírneves szobrászunk gyakorolta művészetét. A modern stylban épült, állami főgymnázium bejáratával szemben, hol kis sétány terül el, áll Kármán József emléke.

A gymnáziumban a zeneterem és könyvtár költötte fel leginkább figyelmemet. A zeneterem falán keretben láthatók az intézetben megtartott hangversenyekről szóló programmok. E hangversenyekben legérdekesebb az, hogy a gymnázium mathematikai tanára, Layer Antal rendezi, ki a zenéért rajong s mint a programmok is mutatják, ritka műizléssel állítja össze a hangversenyeket. Az ifjusági könyvtárban néhány ritka becses könyv — és még inkább az egyetemi és akadémiai könyvtár mintájára behozott példás rend tűnik fel, melynek Latkóczy Mihály tanár a megteremtője.

A Kossuth Lajos-utczában egy kétemeletes ház emléktáblával van jelölve. Ott lakott Petőfi, midőn felsőmagyarországi útjában Losonczot is meglátogatta.

A losonczi nevezetességek megtekintésénél körútamat a Winkler Anna igazgatása alatt álló államilag segélyezett községi polgári leányiskolával fejeztem be. Jó, hogy utóljára maradt ez iskola, mert itt különösen megkapta valami figyelmemet és így legtovább időzhettem. Az iskolaépület maga olyan, mint minden más nagyobb magyarországi iskolaépület: egyszerű dísztelen, rideg — de van ebben az iskolában egy muzeummá alakított kis szoba, a milyet egy magyar, sőt külföldi iskolában sem láttam ily alakban s a mely a maga nemében páratlan. E kiváló ízléssel berendezett miniaturemuzeumot szintén Latkóczy Mihály, a losonczi főgymnázium egyik tanára alapította. Ezt a különös speciálitást, mely az iskolaépület egyik földszinti szárnyán foglal helyet, Kármán Józsefről, Losonez városának korán elhunyt ifjú költőjéről, mint a ki a nemzeti ízlés fejlesztését az elsők közt hirdette, nevezték el: Kármán-szépművészeti gyűjteménynek.

A szobának plafondja és falai már magukban véve is oly díszesek, hogy æsthetikai látni valóúl illenek be. A plafondot annak a dísznek utánzása ékíti, melyet a tudós ásatások a tyriszti királyi palota födélzetén tártak fel. A stilizált csiga-motivumot feltüntető szoba-minta körülbelől 3200 éves, egészen megnyerő benyomást tesz. A falak pompejii házak díszletei után vannak festve és ha nem csalódom, ama díszművek nyomán, melyeket az olasz kormány adott ki Pompejiről (d'Amelio Pompei dipinti murali). Ebben a csinos otthonban, melyet egy vidéki iparos, Rusznák losonczi szobafestő díszített a kiszemelt minták után, vannak elhelyezve azok a szobrok és képek, melyek a leánykák æsthetikai okulására rendeltetvék. Stylszerű (antik és renaissance) állványokon és konzólokon a következő műtárgyak vannak elhelyezve. Az antik szobrászatból az otricolii Zeus és Hera Ludovisi, a belvederi Apolló és milói Vénus feje, Praxiteles bájos Dionysosa és medici Venus. Gyönyörű fej a versaillesi Artemis is, míg Pallas Velletri a sötét háttérről méltóságosan pillant az ujabbkori alkotásokra.

A *renaissance*t Michel Angelo Mózese képviseli, a *modern* művészetet Canova három grácziája, Thorwaldsen egy reliefje (az

Éj), Rauch Viktoriája és Kiss Amazon-csoportja. Valamennyi szobor nem közönséges gipsz, hanem elefántcsont-utánzat, mely Schwichalek Lajos budapesti szobrász műhelyéből került ki.

A képek száma nem sok, de értékük annál becsesebb.

Első helyen áll közöttük Delaroche Pál híres festményének a «Girondisták»nak aczélmetszete. Mellette látjuk II. Rákóczy Ferencz elfogatását Benczurtól. Szemben Munkácsy Mihály két képét: A siralomházat és Miltont. Kiegészíti ezt Feszty Árpád: Honfoglalásának képe Morelli metszésében. Mindannyit stylszerű keret ékesíti. A képek vastag selyemzsinórokon függnek. Minden azt a törekvést fejezi ki, hogy keveset mutasson bár de szépet.

A mily érdekes e muzeum, oly érdekes, sőt tán még érdekesebb keletkezésének története. Szinte hihetetlen, hogy a mai anyagi világban, valaki — a kinek pénze nincs több, mint szerény tanári fizetése — tudásával a legtisztább ideálizmust szolgálja, a helyett, hogy a maga anyagi viszonyain javítson.

A losonczi polg. leányiskola 1899/1900. tanévről szóló értesitője következőképen beszéli el a muzeum keletkezését:

Latkóczy Mihály, főgymnáziumi tanár, azt az ajánlatot tette a tanév elején a polgári leányiskola igazgatóságának, hogy hajlandó volna a polgári iskola IV. osztályos tanulói, valamint a női kézimunka-tanfolyam növendékei és az esetleg résztvenni óhajtó felnőttekből álló közönség részére a polgári leányiskolában hetenként műtörténeti előadásokat tartani. A tanító-testület, valamint az iskolaszék egyaránt örömmel fogadta az ajánlatot s miután erre vonatkozólag a miniszteri engedély is megadatott, az illető tanár megkezdte műtörténeti szabad előadásait, melyeknek hallgatására nemcsak az iskola kötelékébe tartozó tanítónők és növendékek gyültek össze, hanem a város előkelő nőtagjai közül is számosan sereglettek a hetenként 1 órán tartott előadások hallgatására. Az előadások tárgyát az épités, képfaragás és képirás történetének ismertetése képezé.

Az előadások erkölcsi sikerének látható eredménye gyanánt — hallgatóinak adományaiból, valamint egy salgótarjáni előadásának tiszteletdíjából megalapította Latkóczy Mihály a Kármán-múzeu-

mot, a melyhez később az igazgatóság gyüjtése és a gymnasiumi ifjak adakozása is járult.

Az elvetett mag tehát jó talajra esett, és csak az volna kivánatos, hogy a szép reményekre jogosító csemete — terjedelmes fává növekedjék, hogy a közönség továbbra is adakozásával gyarapítsa a pártfogására méltó kezdeményt és hogy Magyarországon minden iskolában akadna legalább egy tanár, a ki Latkóczy Mihály idealizmusával, ilyen szív-, lélek- és ízlésnemesítő praktikus intézményt léptetne életbe.

Ime, ilyen hatások alatt értem Alsó-Sztregovára. Úgy tetszett nekem már Losonczon is, hogy a nagy szellem közelségét érzem, hogy az ő emléke által megihletett egyének munkásságának eredményeit látom. S így nem csoda, hogy mind erősebb és erősebb lett a vágy bennem megismerni azt a helyet, melyet Madách hamvai megszenteltek. Csaknem lázas türelmetlenség fogott el, mire megérkeztem.

Ha egy költő műveit olvassuk, előnkbe tárul gondolatvilága; de ha a helyet, a környezetet is látjuk, mely életével összefüggött, akkor úgy tetszik, mintha természetét, hajlamait, egész lényét, magát az embert is közelebbről megismernők, s még jobban bámuljuk, megszeretjük, úgyszólván személyes barátjaivá leszünk.

Ilyen formát érzek én is, a mióta Sztregován jártam. Madách Imre nem csupán mint nagy tragédiánk irója tűnik előmbe, hanem mint egy előkelő, fenkölt gondolkozású ember, a ki ha gondolat-kincseivel nem ajándékozta volna meg a világot, lelkének, kedélyének sugaraival meleget áraszt vala környezetére.

Ezt a melegséget még most is érezzük Sztregován. Előkelő angol egyszerűséggel, de magyar szívvel fogadják ott a vendégeket. És vendégekben soha sincs hiány. Ezek számára több szoba van fentartva, mint a mennyit a háziak foglalnak el, — és kényelem, szabadság tekintetében is otthon van az idegen a Madách-kastélyban.

A kastély körül gyönyörű park terül el, mely korlát nélkül egyfelől a Madách-birtokhoz tartozó erdőbe, másfelől mezőkbe vész el.

Itt a szép virágágyak dicsérik a ház úrnőjének izlését, — amott meg titkos, árnyas berkek-, lomb-folyosók ősi fái beszélnek rég mult időkről, a nagy költő ábrándjairól, sóhajairól.

A nagy földszinti tornyos kastélyban több terem értékes régi tárgyaival költi fel figyelmünket, míg a gazdag levéltár, melynek sok okmánya a mohácsi vész előtti időkből származik, ellenállhatatlanul magához lánczolja érdeklődésünket.

Legérdekesebb azonban minden látogatóra nézve az úgynevezett «billiárd-szoba» fülkéjével: a *Madách Imre hajdani lakosztálya.*

Madách Aladár, a kastély mostani ura, a mély kedélyű nagy költőnek nem kevésbbé mély kedélyű költő fia atyjának szobáját, minden bútorát, emléktárgyát a legszentebb kegyelettel őrzi.

A billiárd-szobának ugyanaz a berendezése, bútorzata, mint a mi volt a költő életében. Minden darab megtartotta régi helyét!

Megilletődve lépünk e szentélybe. — Ott látjuk a nagy, kényelmes iróasztalt, a lúdtollat, az öblös tintatartót a beleszáradt tintával, melyek a halhatatlan eszmék megörökítésénél segítségül szolgáltak.

A gazdag könyvtár, (melyből különben már csak a Madách Imre nevével ellátott könyveket őrzi a család) a költő sokoldalú érdeklődéséről, a számos apró emléktárgy és játék a költő gyermekkedélyéről tanúskodik. A falakat nehány eredeti ötletet ábrázoló kép díszíti, melyeken legérdekesebb az, hogy Madách Imre sajátkezű ifjúkori festményei.

E helyen, e tárgyakon merengett hát a költő tekintete, míg lelke a pyramisok országában, az űrben, a kihült föld tetemei felett bolyongott illusióval, csalódásaival és fáradt, de el nem lankadó, küzdésre buzdító bizalmával. Mintha csak az imént hagyta volna el e helyett, mintha visszatérésére várakoznánk.

De hiába várunk. A költő hamvai rég nyugosznak immár a sztregovai kis temetőben. Nyugosznak a szabad természet ölén, egyszerű dísztelen sírban.

A magyar nemzet elfelejtett emléket emelni a sírra; nem fejezte még ki hálaját ama nagy költő iránt, kinek remek műve

a nemesebb gyönyörök örök forrása, mely idegen országokban is tiszteletet, becsülést hódít a magyar névnek.

Nem állitott még a nemzet emléket e sirra . . . De erős a hitem, hogy ha a költő szellemétől ihletett tanítók — mint Latkóczy Mihály — a szép szeretetére nevelik az ifjúságot, úgy a sztregovai siron, meg az ország fővárosában nem soká fog hiányozni a világ egyik legnagyobb költőjének, a magyar irodalom büszkeségének: Madách Imrének művész kezek által alkotott szobra.

Budapest. *Tordai Grail Erzsi.*

FELHIVÁS A MAGYAR TANÍTÓNŐKHÖZ.*

A Mária Dorothea-egyesület választmánya 1900. május 27-én tartott ülésén elhatározta, hogy a magyar tanítónőkhöz körlevelet intéz az egyesület működésének megismertetése czéljából; s felhivást bocsát ki, hogy hazánk tanítónői minél számosabban lépjenek az egyesület kötelékébe.

A Mária Dorothea-egyesület ezelőtt 15 évvel 1885-ben alakúlt Mária Dorothea kir. herczegnő, József kir. herczeg leányának a védnöksége alatt. Alig egy pár száz taggal s nem sokkal több tőkével kezdte meg működését; czéljául a magyar tanítónők szellemi és anyagi érdekeinek kapcsolatban a nemzeti nőnevelés ügyével, társadalmi úton való előmozdítását tűzte ki.

A kitűzött nagy czélnak megfelelőleg, a társadalom támogatásával, már 1889-ben *felépíthette az egyesület a Tanítónők Otthonát, sőt 1898-ban meg is nagyobbította.* Ma az Otthonban több mint 40 lakószoba, tágas ebédlő, társalgók és széles csarnokok állanak a tanítónő tagok rendelkezésére, mindegyik világos, egészséges és barátságos. Nemcsak hogy nem áll hátrább a külföldi hasonló intézeteknél, sőt inkább szemtanúk állítása szerint úgy esztetikai, mint egészségi szempontból sokkal tökéletesebb. Az épülethez csinos, lombos kert tartozik, egyik oldaláról az Orczy-kert növényzete üditi a levegőjét, homlokzata előtt pedig szabad térség és széles utcza húzódik, kényelmes közlekedéssel.

A Tanítónők Otthona első sorban elaggott, munkaképtelen, szegény tanítónők számára létesült. Ezeknek az érdemes művelt nőknek akart az egyesület nyugodt, kellemes életet biztosítani,

* A M. D. E. körlevele.

kik különben a családi tűzhelyet nélkülözve, idegen emberek kegyelméből, elhagyottan és nyomorogva tengetnék életöket annyi hosszú, munkában eltöltött év után. Isten és a nemes emberbarátok segítségével ma már tíz ilyen művelt agg nőt ápolunk az Otthon fedele alatt s többnek adunk kedvezményes helyet.

Másodsorban ez a kedves és czélszerű épület minden tanítónő tagnak otthona. A székesfővárosban működő családtalan községi vagy óraadó tanítónők évi 840 koronáért teljes ellátásban részesülnek. Vidéki tanítónő tagjaink, állást kereső nevelőnők vagy óvónők mindig szives fogadtatásban részesülnek, ha rövidebb vagy hosszabb ideig a fővárosban akarnak tartózkodni. Van egy külön e czélra berendezett közös termünk, hol nyolcz függönynyel elválasztott fülke, a szükséges bútorzattal, napi 2 korona ellátási dijért bármikor elfoglalható. Ezenkívül vannak külön szobák 3 korona és két személyes szobák 2 korona 40 fillér ellátási díjért.

A tásalgókban zongorák, heti és napilapok, folyóiratok állnak; a könyvtár pedig több mint 1700 irodalmi munkát tartalmaz s minden bentlakó használhatja.

A folyó év őszétől kezdve minden szerdán d. u. 5 órától estig az Otthonban barátságos összejöveteleket tartanak, résztvesznek itt nemcsak a bentlakók, hanem az egyesület helybeli tagjai is. A nagyvárosi élet sokféle elágazó érdekei úgy szétszórják még sokszor az ugyanegy iskolánál működő tanítónőket is, hogy alig marad idejök az őket illető szak- és napi kérdésekkel foglalkozni, másrészt ugyanezen élet ridegségével jár az a szomorú tapasztalat is, hogy az ugyanegy pályán működők egymást még névszerint sem ismerik s nem vesznek tudomást közös bajaik és gondjaikról. A szerdai összejövetelek ezt a hézagot szeretnék pótolni, az érintkezést bensőbbé, a viszonyt barátságosabbá változtatni; s hogy csakugyan szükséges volt, mutatja az a kis kör, mely már is állandó hive ez összejöveteleknek.

Még 1888-ban létesült a Tanítónői Szakosztály, melynek czélja szellemi munkásságra buzdítani a tanítónőket s az egyesülés erejével támogatni szellemi, erkölcsi és anyagi érdekeiket. A Szakosztály tagja minden egyesületi tag, meghivót kap a havi

ülésekre az előadások tárgysorozatával. Az előadások részben pedagogiaiak, részben pedig a nőkérdés minden ágával foglalkoznak. Az előadók lehetnek a szakosztály tagjai, de olyan kiváló tudós vendégek is, kik külön e czélra ajánlják fel dolgozataikat. Tekintélyes számú hallgatóság szokott itt megjelenni s nem egyszer innen indult ki egy-egy újabb eszme a nagyközönség körébe, a nők munkakörének tágítására és hasznos intézmények létesítésére.

A nemzeti nőnevelés ügyének fejlesztésére az egyesület 1891. évi január havában elhelyező irodát nyitott. A székesfővárosi, de különösen a vidéki magyar úri családok azóta mindig bizalommal fordulhatnak képzett, művelt magyar nevelőnők vagy más egyéb neveléssel foglalkozó egyénekért az egyesülethez. Nevelőnő tagjaink ingyen helyeztetnek el, csupán egy korona levelezési dij lefizetése mellett. Az iroda tisztviselői az elhelyezési ügyeken kívül bármiféle dologban is szivesen szolgálnak útbaigazítással, vagy tanácscsal.

Fennállása óta az egyesület 11.680 korona segélyt osztott ki szegény, munkaképtelen vagy beteg tanítónők között. Esetről-esetre 20, 50, sokszor 100 koronára rúgó összeget is juttatott, rendes évi segélyt is utalványozott, ma is tíznek ad évi 120 korona, sőt egynek 240 korona segítséget. *Az összes segélyekben nemcsak a tanítónők részesülnek, tekintet nélkül az iskola jellegére, hanem a kisdedóvónők, intézeti és családi nevelőnők is, általában minden magyarországi nő, ki tanítással vagy neveléssel hivatásosan foglalkozik.* Minél több az egyesület folyó jövedelme, ez irányban annál több jótékonyságot gyakorolhat.

Minden évben ingyenes vagy kedvezményes helyeket eszközöl ki a hazai fürdőkben s évente 40 vagy 50 tanítónő, az elmult években közel 400 részesült ebben a jótéteményben.

Kolozsvárott, Győrött, Ujvidéken és Fiumében az egyesületnek vidéki körei állanak fenn s ezek is hasonló szellemben működnek.

A tanítónők és nevelőnők érdekeinek támogatására más ilynemű intézmény nem alakult; a mi egyesületünk egyetlen a maga nemében, már azért is, mert nem egyes vidékek specziális érdekei-

nek előmozdítására, vagy a székesfővárosi tagok helyzetének megkönnyítésére, hanem az egész haza tanítónőinek támogatására létesült. Minden fentartott intézményének előnyeiben egyformán részesülhet mindenki; egyformán érezheti az erős kapcsot, mely az egyesület központjához köti.

Az egyesület zajtalan, szerény és csendes működése, megszerezte nevének azt a tiszteletet és elismerést, melyet csak a kitartó és becsületes munkával lehet elérni. Minden tanítónő büszkén vallhatja magát az egyesület tagjának. A tanítónői intézmény társadalmi színvonalának emelésére sokat tett és fog még tenni, ha az anyagi viszonyok is kedvezőbbek lesznek.

Daczára az egyesület folytonos emelkedésének és életrevalóságának, szomorúan jelezzük azt a tényt, hogy hazánk kerülbelül 7 ezer tanítónője közül alig 6 vagy 7 százat számíthatunk tagjaink közé. Az évi 4 koronás tagsági díjakból, alig 4000 korona évi jövedelemre tarthatunk számot, mely összeg még a létező intézmények igazgatására és fentartására fordított költségek felére sem elegendő. Eddig az állam, a székesfőváros, a közönség körében rendezett gyűjtések, sorsjáték s adományokból befolyt összegek járultak az egyesület czéljainak megvalósításához. De lassanként kimerülnek mind a segélyforrások, a társadalom maga is annyi felé van igénybe véve, hogy belefárad a folytonos adakozásba.

Eljött az az idő, mikor csak magunkra támaszkodhatunk, a magunk erejéből kell az egyesület virágzását előségíteni. Mindnyájunk lelkesedésére, törhetetlen összetartására van most szükségünk. Csak így lehet nagygyá az egyesület, erős akarattal, nemes önérzettel!

Bizalommal kérjük tehát a magyar tanítónőket, szeretett kartársainkat, támogassák lelkesen a mi ifjú egyesületünket, lépjenek be az egyesület tagjai közé s legalább az évi 4 koronás tagsági díjjal áldozzanak nemes czélok eléréséért, eszmények megvalósításáért. *Egyetlen tanítónőnek sem volna szabad elmaradni zászlónk mellől, közös ügyünk támogatása, érdekeink előmozdítása mindegyiknek szent kötelessége.*

Az évi 4 korona tagsági díjat kérjük egyesületünk helyisé-

gébe: VIII. ker. Orczy-út 6. sz. alá küldeni s mi a nyugtatványokat s az egyesület megjelenő nyomtatványait a megadott czímre továbbítjuk. Végtelen hálásak volnánk, ha minden tanítónő kartárs közölné e felhivást a közelében tartózkodó nevelőnőkkel, kiknek változó czimét sohasem tudhatjuk.

Budapesten, 1900. deczember havában.

A Mária Dorothea-egyesület nevében:

Herich Károlyné
alelnök.

gróf Csáky Albinné
elnök.

Tóth József
alelnök.

Lázárné Kasztner Janka
pénztárnos.

Sebestyénné Stetina Ilona
alelnök.

Radnai Jenőné
titkár.

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Negyedik közlemény.) *

12. A gyöngyösi állami polgári leányiskola és vele egybekapcsolt női kézimunka-tanfolyam értesítője az 1899—1900. iskolaévről. VI. évfolyam. Közli: Demjanovich Teodor helyettes igazgató.

Az iskolaév rendes időben kezdődött, tanév közben szünet ragályos betegség miatt nem volt. Az igazgató betegsége miatt kétszer élvezett ezen évben szabadságot. Három iskolai ünnepet tartottak: nov. 19-én; ápr. 11-én; jun. 8-án. Franczia nyelvet, valamint tánczot is tanultak a növendékek. A tantestület 12 tagból állt: *Demjanovicsné Kasics Etel* igazgató; *Jilly Vilma, Pátzayné Weidner Anna, Tóbisch Teréz, Zsigárdy Flora, Fehérné Beniczky Róza.* A tanulók száma: 46+38+34+41 = 159. *Vallás szerint:* rom. kath. 92, gör. kath. 1; helv. hitv. ref. 8, ág. hitv. ev. 4; izraelita 54. *Anyanyelv szerint:* magyar 157, német 1, tót 1. A női kézimunka tanfolyamra 7 növendék járt. Az értesítőben a szokásos közlemények foglalnak még helyet.

13. A győri szent Orsolya rend internátussal összekapcsolt polgári leányiskolájának értesítője az 1899—1900. iskolai évről. Közli az igazgatóság. II. évfolyam.

Az értesítő «A katholiczizmus 900. éves jubileuma Magyarországon» czímű értekezéssel kezdődik. A jelen tanév, mely az iskola felállítása óta a második, az apáczák kitartó s fáradhatatlan munkásságáról tesz tanuságot. A tanév csendesen, minden megszakítás nélkül folyt le; mi a gondos testi nevelésnek is tulajdonítható. Az intézetet a hivatalos látogatókon kivül még számos érdeklődő fél is megtekintette. Az intézet részéről számosan részesültek jótékonyságban. Az iskola-ünnepeket megtartották. A tanítványok közül többen nyertek jutalomkönyveket. A tanítótestület 8 tagból állt, köztük tanítónők: *Kodál M. Xaveria, Brand Soror Stefania, Csépe Soros Ignáczia, Kis Iza, Koller Iza, Mater Breitfeldner Augustina.* A *növendékek száma:* 67+65 = 132; *vallás szerint:* rom kath. 128, ev. ref. 1; izraelita 3; *anyanyelvre:* magyar 118; német 14. Az értesítőben szó van még: a női kézimunka tanfolyamról s az internátusra vonatkozó tudnivalókról.

14. A győri m. kir. állami polgári leányiskola XVIII. (és

* A három első közlemény a megelőző füzetekben van. A felsőbb leányiskolák sorából sajnálatunkra kimaradt a pozsonyi felsőbb leányiskola értesítője, melyet nem kaptunk meg.

az ahhoz kapcsolt női kereskedelmi tanfolyam VI.) értesítője az 1899—1900. tanévről. Szerkesztette: Karsay Jolán igazgatónő.

Ez idei tanévben különösen figyelemre méltó esemény, hogy a Duna áradása fenyegette az intézetet. Dr. Bánóczi József min. biztos úr több napon tartózkodott Györben az intézet nyelvszaki előadásait tanulmányozni; megelégedésének kifejezését is adta. Az egészségi állapot elég jó volt. A tornacsarnok építése égető szükség már csak egészségügyi szempontból is. A győri szinház igazgatója Dobó Sándor ifjusági előadásokat is adatott; melyben a növendékek is résztvettek. Látták: Bánk-bánt, Proletárokat, Peleskei notariust, Kérőket, Hamlet-et, Gyimesi vadvirágot. Tanulmányi kirándulást is rendeztek a növendékekkel 2 napra, a környék nevezetességeinek megtekintésére. Az iskolai ünnepélyeket szintén megtartották. A tantestület 15 tagból állt, köztük tanítónők: *Ajer Mariska, Czikann Berta, Lósy Edéné, Nagy Gizella, Rötzer Etelka. Timár Fanny.* A *tanulók száma:* (39+39)+(44+43)+(39+39)+(48+47) = 338; *vallás szerint:* rom. kath. 150, gör. kath. 3, ág. hitv. ev. 44, helv. hitv. ev. 10, izraelita 130; *anyanyelv szerint:* magyar 331, német 7. Az értesítő többi részét a női kereskedelmi tanfolyamra vonatkozó közlemények foglalják el.

15. Az iglói ág. hitv. ev. elemi népiskola és polgári leányiskola értesítője az 1899—1900-iki tanévről. XX. évfolyam. Közli: Dobó Adolf igazgató.

Az értesítő mély fájdalommal emlékezik meg az iskola kitünő tanárának és volt igazgatójának Bömisch Edének haláláról, s az elhunyt érdemeit az igazgató az értesítő elején közölt szép emlékbeszédben méltatja. — A tanévet a rendes időben kezdték meg s megszakítás nélkül folytatták. Az egészségi állapot úgy a tanítványok közt, mint a tanítói testületben kedvező volt. A testület havonként egy rendes és a szükséghez képest több rendkivüli ülést tartott; a tanítás és nevelés eredménye a reá fordított gondosságnak megfelelően igen dicséretes volt, feddésre is alig volt szükség. A mulasztások átlaga 11 félnap; az értesítő közli; az egyetlen órát sem mulasztott növendékek neveit. A hazafias és szépérzelmek fejlesztése czéljából önképzőkör működött az iskolában; e czélból a szokásos és hivatalos iskolai ünnepeket is megtartották (márcz. 15-ét és október 6-át is). Több kirándulásra is elvezették a növendékeket. Az iskolasegélyeket, jutalomdíjakat (főként könyveket) osztott ki tanítványai között; ily czélú adományokat egyesektől, főként a volt tanítványoktól s a tanítványok szüleitől ez évben szépen kapott az iskola. *A polg. elemi iskola testülete* 8 tagból állott, köztük tanítónők: Torkos Mária, Szépréthy Vilma és Cservenka Nándorné. *A növendékek létszáma volt:* 145. *Vallásra nézve:* Ág. ev. 49; ev. ref. 14. róm. kath. 44. izraelita 33. *Anyanyelvre nézve:* magyar 47; német 98. Tanszerekre, könyvtárra, előmenetelre vonatkozó kimutatások egészítik ki az értesitőt.

16. Az ipolysági államilag segélyezett községi polgári leányiskola értesítője az 1899—1900. tanévről. Közli: Fleischakker Laura igazgató.

A tanévet ünnepélyes istentisztelettel szokott időben kezdték meg s zavartalanul folytatván jun. 22-ikén fejezték be. A szokott hazafias ünnepen kivül az iskola számára beszerzendő zongora czéljára gyermekelőadást tartott, mely 201 koronát jövedelmezett. Az iskolával

kézimunkatanfolyam áll kapcsolatban, melyet ez évben szerveztek. *A* testület a hitoktatókat kivéve csupa tanítónőkből áll; névszerint *Fleischakker Laura*, igazgató, *Kolos Irma*, *Böröndy Irma*, *Hatosné Kerner Teréz*, *Hegyessy Rózsi*, *Hegedüsné Kürthy Irén*. A *növendékek létszáma* 103; *vallás szerint: róm. kath.* 50; *ág. ev.* 15; *izraelita* 38. *Anyanyelv szerint:* magyar 82; német 7; tót 14. Tanítási anyagkimutása, használt könyvek és tanszerek jegyzéke egészítik ki az értesítőt.

17. A kaposvári államilag segélyezett községi polgári leányiskola értesítője az 1899—1900. tanévről. Közli Csorba Mária igazgató.

Az intézetet szept. 6-án nyitották meg, de az *Ia* és *b* párhuzamos osztály ifjusága helyszüke miatt csak nov. 28-ikától kezdve részesülhetett tanításban, minthogy csak akkor helyezhették el őket e czélra bérelt helyiségben. A tanári testület a hitoktatókon kivül 10 tagból állott, köztük tanitónők: *Nagyné Csorba Mária*, igazgató, *Aczélné Sebe Zsuzsánna*, *Tomitsné Nyeste Teréz*, *Pozorszky Valeria*, *Bajnoczyné Sermán Emerika*, *Szávay Ella*, *Bopovits Anna*. *A növendékek létszáma volt* (71+66+28+30) 195; *vallás szerint:* róm. kath. 109; ev. ref. 17; ág. ev. 5, izraelita: 42. Anyanyelv szerint magyar: 180, német 6, horvát 3, olasz 2. A tanulók névsora, óraterv, körjegyzék s a felvételre vonatkozó utasitások foglaltatnak még a füzetben.

18. A kecskeméti államilag segélyezett polgári és elemi leányiskola XXV-ik értesítője az 1899—1900. iskolai évről. Szerkesztette Pásthy Károly igazgató.

Ez évben az iskola 25 éves fennállásának évfordulóját ünnepelte, az igazgatónak ez ünnepen elmondott beszédét közli az értesítő, mely az intézet új épületének leírásával kezdődik. A jelen tanévet már a szép és czélszerü épületben töltötték, melynek felszerelése is jórészt uj. E huszonöt év alatt az intézetben 1503 leány részesült tanításban. A lefolyt tanévben az egészségi állapot a rövid ideig tartó kanyarójárvány leszámításával elég jó volt. A vallásos nevelésre nagy gondot fordítottak. A jubileumi ünnepen kívül iskolai ünnepet tartottak Erzsébet királyné emlékére nov. 19-én, május 7-én pedig kirándultak vasuton a Tisza partjára. Iskolai önképző kör is volt működésben, s tánczta nításban is részesültek a növendékek. *A tanitótestület* 10 tagból állott, köztük tanítónők: Faragó Béláné, ifj. Katona Zsigmondné, Schmidt Jenny, Tóth Emilia. A növendékek létszáma volt (48+45)+(35+35)+60+40 összesen 263; vallás szerint: róm. kath. 132; gör. kath.: 1; gör. kel. 1; helvét 69; ág. ev. 10. izraelita 50. *Anyanyelvre nézve:* magyar 245; német 16; román 1; tót 1. A szokott kimutatások tankönyvek stb.-ről egészítik ki a közleményeket.

19. A késmárki ág. hitv. ev. elemi népiskola és polgári leányiskola értesítője az 1899—1900-iki tanévről. Közli Kertscher Sándor, igazgató.

Az értesítő örömmel emeli ki, hogy a növendékek száma folyton emelkedőben van, mi a szülők növekvő bizalmáról tanuskodik. A testület igyekezett is a bizalmat kiérdemelni; nagy gondot fordítottak a növendékek kellő haladására, vallásos érzelmeik fejlesztésére, tanulmányi kirándulásra vezették a növendékeket. Jégpályát is készítettek a növendékeknek; az egészségi állapot igen kedvező volt, s a magaviselet

sem adott panaszra okot. Az iskolai ünnepeket a hazafias érzelmek fejlesztésére megtartották. Önképzőkörük is sikerrel működött. A tanévet évzáró vizsgálatokkal és ünnepélylyel rekesztették be. A polgári leányiskolában heten működtek, köztük tanítónők: *Breyné-Sternberg Emilia, Fiala Olga* és *Hencs Margit*. A növendékek létszáma: 112 volt; vallás szerint: ág. ev. 48, ev. ref. 4: róm. kath. 15; gör. kath. 1, izraelita 44. Anyanyelvre nézve: magyar 35; német 62; tót 5. Ösztöndíjakról, felszerelésről, tankönyvekről és tananyagról való kimutatásokat találjuk még az értesítőben.

20. A kolozsvári m. kir. állami polgári leányiskola értesítője az 1899—1900. iskolai évről.

Az értesítő örömmel közli, hogy a m. kir. közoktatásügyi minister egy rendelete alapján segítenek az osztályok túlzsufoltságán, a menynyiben a szomszédtelket az iskolának megvették s az építést megkezdték.

A tanári testület különös gondot fordított az ifjuság vallásos nevelésére, miben az egyes felekezetek hitoktatói segítségükre voltak. Megünnepelték nov. 19-ét, márcz. 15-ét, április 11-ét és junius 8-át. Nagy veszteség érte az intézetet Szász Domokos evang. ref. püspök halálával, ki gondnoksági elnök volt. A tantestületnek 7 tagja volt, köztük nők: *Fang Erzsébet; Pallós Albertné, Hinek Berta, Pap Aranka, Rigó Mária, dr. Szentgyörgyi Jenőné, Wollanka Emilia* és Szubotin Mária. Az iskolának 215 rendes növendéke volt, ezek között róm. kath. 90, gör. kath. 8; ev. ref. 90; ágost. hitv. 10; unit. 8; izraelita 16. Anyanyelv szerint volt köztük 212 magyar; 7 német és 3 román. Az értesítőt a felszerelésről, tankönyvekről való kimutatások, a fegyelmi és rendtartási szabályok fejezik be.

21. A komáromi m. kir. állami polgári leányiskola értesítője az 1899—1900. iskolai évről. Közli özv. Komjáthy Jenőné Márkus Gizella, igazgató.

Az iskolai év a szokott időben, szokott módon kezdődött meg és folyt be. Iskolai ünnepélyek bőven voltak. Különösen tanulságos volt a Budapestre való iskolai kirándulás, melyen az igazgatón kívül 3 tantestületi tag és 34 növendék vett részt. Sikerrel működött a Jókai Mór önképző kör. 59 növendék részt vett a táncztanfolyamon.

A tantestület 6 tagból állott, köztük nők: özv. *Komjáthyné Márkus Gizella* igazgató, *Burghart Adél, Hittrich Józsefné Fülöp Viktória, Pöltzl Irma és Schlosser Hermin*. Az intézetnek összesen 196 növendéke volt. Róm. kath. 67; gör. kel. 2; ev. ref. 42; ág. h. ev. 13; izr. 72. Anyanyelv szerint 193 magyar; 1 tót; 1 német. Az értesítőben van még az igazgatónak egy czikke: «*Munkásságra szoktatás a leányoknál*» czimmel.

22. A kúnfélegyházi községi polgári leányiskola értesítője az 1899—1900. iskolai évről. Közli Rettkesné Stetine Róza, igazgató.

Az iskolaévet a szokásos istentisztelettel kezdték meg, miután az igazgató beszédet intézett a növendékekhez.

Itt is megtartották a rendes iskolai gyász- és örömünnepeket. A tantestület tagjai kivétel nélkül mind nők voltak: *Rettkessné Stetina Róza* igazgató. *Móczár Olga, özv. Pásztorné Gluzek Etelka, Sebőkné, Jakubek Emma*, összesen volt 98 növendék. Vallás szerint róm. kath. 63; evang. ref. 9; unitárius 1; ág. evang. 2; izr. 31. A város állított fel egy kézimunka tanfolyamot, melynek Eysrichné Kirner Dóra volt a vezetője,

s melynek 14 növendéke volt. Az értesítő közli még az ujonnan létesített ifjusági könyvtár jegyzékét.

23. A kismartoni magyar kir. áll. polgári fiu- és leányiskola értesítője az 1899—1900. iskolai tanévről. Szerkesztette: Krammer József igazgató.

A polgári fiuiskola lakatos tanműhelylyel, a leányiskola női kézimunka tanfolyammal áll kapcsolatban. Az évet rendes időben kezdték és végezték. A túlterhelés elkerülésére nagy gondot fordítottak. A fegyelem megfelelő volt. Az egészségi állapot igen kedvező, mit részben a város és iskolaépület egészséges fekvésének és a növendékek egészségére fordított nagy figyelemnek lehet tulajdonítani. Az iskola padozatát *pormentesítő* anyaggal impregnálták, mit nagyon üdvösnek találtak. A szokott iskolai ünnepeket megtartották. A két iskola tanítótestülete 10 tagból állott. Köztük tanítónők, Király Emma, Krammerné Pottyondi Paula, Krősz Gizella és Mudrony Vilma. A növendékek létszáma volt a polgári leányiskolában 78. *Vallásra nézve:* római kath. 52; izr. 26. *Anyanyelvre nézve:* magyar 20, német 57; cseh 1. A női kézimunkatanfolyamnak 10 növendéke volt. Az értesítő közli, az önképző körről segélyezésről, ösztöndíjakról szóló kimutatásokat és egy értekezést a tornacsarnok és a játszótér kérdéséről.

24. A nyiregyházi községi polgári leányiskola értesítője az 1899—1900. iskolai évről. Közli: Bölcsházy Vilma igazgató.

A tanévet, mely az iskola fennállásának 20 ik esztendeje, rendes időben és ünnepiesen kezdték meg. Az iskolaépület azonban szűknek bizonyult a növendékek befogadására, a min a város úgy segített, hogy a polgári iskola helyiségében elhelyezett nőipariskolát kitelepítette. Ragályos betegség nem fordult elő, s az egészségi állapot általában jó volt. Az iskolának önképző köre is volt, mely szépen működött. Az iskolai ünnepeket itt is nagy gonddal tartották meg s az évet is jól sikerült ünnepélylyel fejezte be. A testület a hitoktatókkal együtt 13 tagból állott, köztük tanítónők az igazgatón kívül, Jäger Emma, Kubik Katinka és Palicz Gizella. A növendékek létszáma volt 174. Vallásra nézve róm. kath. 45, görög kath. 9, ág. ev. 40, ev. ref. 27, izraelita 53. Anyanyelv szerint: magyar 170, német 2, tót 1, franczia 1. Az értesítő közli még az elvégzett tananyagot, tankönyvek jegyzékét, növendékek névsorát és egy értekezést Bölcsházy Vilmától: «*Néhány szó a leányinternátusokról*» czímmel.

25. A nagyenyedi városi elemi leányiskola, a m. kir. állami polgári leányiskola és a vele egybekapcsolt női munkatanfolyam 1899—1900. tanévi értesítője. Kiadta az iskolaszék és gondnokság.

A tanítást az abrudbányai tanítógyűlés miatt a szokottnál később — szept. 12-én — kezdték s kedvező egészségi állapotnak örvendve, zavartalanul folytatták. Magaviselet, haladás teljesen kielégítő volt. A testület nevelői feladatait a vallásos, hazafias érzelmek fejlesztése által is igyekezett megoldani. A szokott iskolai ünnepeket megülték s október 6-án s a király s az elhunyt királyné nevenapján templomba vezették a tanulókat. Az arra méltó tanulókat jutalmakban részesítették. Az év ünnepies bezárása alkalmával Dömök Erzsébet beszédet intézett a növendékekhez, melyet az értesítő egész terjedelmében közöl. A tanítótestület a hitoktatókon kívül 9 tagból állott, kik között tanítónők: *Dömök Er-*

zsébet igazgató, *Baranyayné Kasselik Emilia, Füzi Katinka, Hollósné Hajdu Erzsébet, Járossy Bóra, Szongott Jozefa* és mint kisegítő *Szigethy Lidia*. A növendékek létszáma volt 149. *Anyanyelvre nézve:* magyar 141, német 3, román 4, tót 1. *Vallásra nézve:* róm. kath. 47, gör. kath. 1, gör. kel. 3, ev. ref. 73, ág. ev. 3, unit. 6, izraelita 16. Az elemi iskolára és a munkatanfolyamra vonatkozó közlemények s a szokott kimutatások egészítik ki a füzetet.

26. A nagykikindai m. kir. áll. polgári leányiskola értesítője az 1899—1900. tanévről. Szerkesztette: özv. Feketéné Petrovics Antonia igazgatónő.

A tanévet rendes időben kezdték s a kedvező egészségi állapot következtében zavartalanul fejezték be. A vallás és erkölcsi nevelésre nézve a testület minden lehetőt elkövetett, a magaviselet és tanulási eredmény elég jó is volt, a szülők közönye, kik az iskolát nem elegendő mértékben támogatták, okozhatta, hogy némi kívánni való maradt fenn, mind a haladás, mind a magaviseletre nézve. Volt ifjusági egyesületük és iskolai takarékpénztáruk. Iskolai hazafias és évzáró ünnepélyük. A testület, a hitoktatókat és az énektanárt kivéve, nőkből állott; névszerint: *Feketéné Petrovics Antónia* igazgatónő, *Albertné Bertalan Sarolta, Asbóth Alma, Jeszenszkyné Tirpák Irén, Petrovitsné Német Anna, Szillerné Hranyavszky Katalin* és *Maganbauer Róza*. A növendékek létszáma összesen 145. Nemzetiség szerint: magyar 60, német 42, tót 1. Vallásra nézve: róm. kath. 64, gör. kel. 42, ág. ev. 6, ref. 5, unit. 1, izraelita 27. Szénbach Antal emlékezete és a szokott kimutatások egészítik ki az értesítőt.

27. A nagykárolyi m. kir. állami polg. leányiskola értesítője az 1899—1900-ik tanévről. Szerkesztette Tatay Irén igazgató. VII. Évfolyam.

Az iskola ez évben költözött szép, tágas épületébe, mely minden tekintetben megfelelő, csak, sajnos, udvara és kertje hiányzik. A költözködés s az épület kifütése miatt a tanítást csak október 12-én kezdették meg, s a törvényes szünnapokat leszámítva, zavartalanul folytatták s így a kiszabott tananyagot némi jelentéktelen összevonással elvégezhették és feldolgozhatták. A nevelésre, vallásos és erkölcsi érzelmek fejlesztésére nagy gondot fordítottak, de itt is sajnálkozással emelik ki, hogy a szülők nem teljes mértékben támogatják az iskolát törekvéseiben. A testület a hitoktatókat és egy óraadó tanárt kivéve tanítónőkből állott; névszerint: *Tattay Irén* igazgató, *Jánossy Jolán, Kurcz Erzsébet, Shmilliar Róza, Schwarczleitner Kornélia, Pintér Luiza*. A növendékek létszáma 132; a kézimunka tanfolyamon ezen kívül 10, összesen 142. Vallás szerint: rom. kath. 38; gör. kath. 7; ev. ref. 43; ág. ev. 3; izraelita 39; orth. izraelita 12. A növendékek érdemjegyei és a szokott tananyag stb. kimutatáson kívül a megnyitó ünnepélyen elmondott «*Ünnepi beszéd*» dr. Lucz Ignácz gondnoktól s a «*Jó anya*» című költemény Poór Jánostól teszi teljessé az értesítőt.

28. A nagyszebeni m. kir. állami polgári leány- és elemi iskolák XIX. értesítője az 1899—1900. tanévről. Szerkesztette Bod Péter igazgató.

A tanítást szept. 11-én kezdték s zavartalanul folytatták; a növendékek egészségi állapota kedvező volt; a testület tagjai betegség és

más gátló körülmény miatt többen élveztek szabadságot. Három iskolai ünnepet tartottak. A tanítótestület a hitoktatókon kívül 6 tagból állott, köztük tanítónők: *Bodné Persz Katalin, Heszné Hauszner Fanny, Kocsuba Róza. A növendékek létszáma* volt 119. Anyanyelvre nézve: magyar 52, német 46, román 21. Vallásra nézve: rom. kath. 26, görög kath. 5; gör. kel. 17; ev. ref. 24; ág. ev. 29; unit. 2; izr. 16. Az elemi iskolákra vonatkozó kimutatások, tankönyvek jegyzéke, tananyag kimutatás, névsor stb. foglaltatnak még a füzetben.

29. A nagyváradi községi polg. leányiskola értesítője az 1899—1900. tanévről. Összeállította: Rechtné Bauer Zsófia igazgatónő.

Az évet rendes időben kezdték és zavartalanul fejezték be, noha az egészségi állapot nem volt kedvező. Az igazgató valósággal feljajdul a növendékek elsatnyulása s a testi nevelés elhanyagolása miatt. Az iskola szük, alkalmatlan, udvartalan helyiség. A növendékeket sem játszótérre, sem sétára nem vezethetik. Az idegesség, sápkor, elferdülés ijesztő mértékben nő! Az iskolai ünnepeket nagy gonddal ülték meg; a növendékekkel tanulmányi kirándulásokat tettek. A tanítótestület a hitoktatókat és három óraadót kivéve nőkből állott; névszerint: *Rechtné Bauer Zsófia*, igazgatónő, *Beleznay Antalné, Pérné Marczisz, özv. Személy Kálmánné, Tóth Mihályné, Varga Ilona* (kisegítő). Az iskolát 231 növendék látogatta. *Anyanyelvre nézve* magyar 228; német 3; *vallásra nézve* rom. kath. 31; gör. kath. 1; gör. kel. 2; ev. ref. 71; ág. ev. 6; izraelita 113. A tananyag feladatok jegyzéke név- és érdemsorozat egészítik ki az értesítőt. *Értekezés:* A testi nevelésről. özv. *Személy Kálmánné.*

30. A báró Kemény Kálmánné sz. br. Bánffy Polixena ő nagyméltósága védnöksége alatt álló marosvásárhelyi ev. ref. elemi és polgári leányiskola és ezzel kapcsolatos nőipariskola 1899—1900. tanévi értesítője. Összeállította Pap Sándor h. igazgató.

A tanévet itt is szept. 9-én kezdték meg, és szünet nélkül folytatták. Az egészségi állapotok különösen nagyon kedvezők voltak. Több hazafias és vallási ünnepet rendezett az iskola; az iskola fentartási alap javára pedig a város és megye hölgyei rendeztek mulatságot, melynek tiszta jövedelme 3600 K-t tett ki.

Az iskola javára tettek új alapítványokat. Az iskolának több előkelő vendége volt; meglátogatta az intézetet a védnöknő is.

Oktatásban részesült a három iskolában együtt 308, a polgáriban külön 125 növendék. Vallásra nézve volt köztük ev. ref. 79; róm. k. 11; g. kath. 1; ág. ev. 3; unit. 3; izraelita 28.

A tantestületben levő tanítónők: *Dombora Helén, Kreesmárné, Kegyes Zsuzsanna, Papp Sándorné, Urr Ida, Szentpéteri Ilona, Vestfall Ágostonné* és *K. Nagy Gizella.*

Az értesítő közli még az elvégzett tananyagot, a jutalmak és ajándékok nyerőinek névsorát és statisztikai kimutatásokat.

31. Az orosházi kertgazdasági szakoktatással és női kézimunka-tanfolyammal egybekapcsolt m. kir. állami polgári fiu- és leányiskola értesítője az 1899—900-ik tanévről. Szerkesztette: Nagy Lajos igazgató.

Az iskolaévet a rendes időben kezdték meg és zavartalanul foly-

tatták. Tartottak hazafias ünnepélyeket, ifjusági hangversenyt és majálist. Az egészségi állapotok általában kielégítők voltak.

A leányiskolában tanítottak: *Nagy Lajos* igazgatón kívül *Dragány Irma, Holl Jolán, Kondor Ilona, Nagyné G. Emilia* és *Szieber Paula*. A leányiskolába járt 119 növendék. Magyar anyanyelvü 112, idegen 7. Volt köztük ág. hitv. ev. 28; róm. kath. 38; izraelita, evang. ref. 17. A női kézimunka tanfolyam szép eredménnyel működött. Az értesítőben van még az elvégzett anyag, és a leltári tárgyak megnevezése.

32. A pécsi «Miasszonyunk»-ról nevezett rend tanító- és nevelőintézetének értesítője az 1899—1900. iskolai évről.

A tanévet szept. 5-én nyitották meg az ünnepélyes «Veni Sancte» után, és szakadatlanul munkálkodtak 10 hónapon át. A szokásos iskolai ünnepélyeket itt is megtartották. A polgári iskolába járt 257, a tanítónőképezdébe 99 növendék. Tanítottak: *Tabelly M. Scholasztika, Lippay M. Terézia, Graf M. Alexia, Frank M. Paula, Mayer M. Ignatia, Mahl M. Auguszta* és *Tóth M. Ambrosia*. Az értesítőben találjuk még az elemi iskoláról és a tanítónőképezdéről szóló paragraphust és az internatusi rendszabályokat.

33. A paulai sz. Vinczéről nevezett irgalmas testvérek vezetése alatt álló budapesti Ranolder-intézet évi értesítője az 1899—1900. iskolai tanévben.

Az intézet, mely kisdedóvodát, elemi és polgári leányiskolát és tanítónőképző intézetet foglal magában, ez évben ülte fennállásának 25 éves fordulóját. Ez alkalomból hálával újítják fel az intézet nagy alapítójának, Ranolder János veszprémi püspöknek emlékezetét és közlik arczképét. E megemlékezést dr. Weszely Ödön tollából folyó értekezés követi. «*A kath. egyház szerepe a nőnevelés történetében*» czímmel. Az intézet internátussal van egybekötve és rendkívül népes, mit az intézet pompás nagy épülete és nagy világos udvara tesz lehetővé. Az intézet összes *növendékeinek létszáma* 1166 volt. (A kisdedóvodára 260, az elemi iskolára 421, a polg. iskolára 276, a tanítónőképzőre 210 esik.) Az egészségi állapot, fegyelem — melynek alapja a szeretet — igen jó volt, a haladás is ennek megfelelő. Az intézet tanítótestületét dr. Weszely Ödön, pædagogiai tanár kivételével, a rendhez tartozó testvérek alkották, kik a tanszertár gyarapítására, az iskolai ünnepek megtartására nagy gondot fordítottak, a növendékeket kirándulásokra vezették s testi fejlödésük javára minden lehetőt megtettek. A szokott tanítási anyagkimutatás (az összes iskolákra nézve), névsor, érdemsorozat, könyvjegyzék és különféle statisztikai adatok egészítik ki a füzetet, melyet az intézet épületéről fölvett két kép is díszít.

34. A szegzárdi államilag segélyezett községi polgári leányiskola kilenczedik értesítője az 1899—1900. tanévről. Közli: Kovácsné Nagy Luiza igazgató.

A tanévet a rendes időben kezdték meg, s a növendékek kedvező egészségi viszonyai mellett zavartalanul folytatták. Az egészség és testi nevelésre (játék óraközben, kevés feladat stb.) nagy gondot fordítottak. A fegyelem jó volt, a haladás — kivéve az I. oszt., hol a különböző képzettség volt az akadály — általában jó volt; az iskolai ünnepeket itt is megtartották, az Erzsébet napot — mint az egész országban — nagyobbszabású gyászünneppel. Az iskolaépület itt is szük és czélszerűtlen, s a

község és a testület új épület létesítésére törekszik. A testület a hitoktatókkal 9 tagból állott, köztük tanítónők: Bajóné Benes Bozsena, Batiné Stancsics Fanni, Kovácsné Nagy Luiza, Rézler Ilona, Szentkereszty Jolán. *A növendékek létszáma:* 178. Magyar 165, német 12, horvát 1. Róm. kath. 100, ev. ref. 20, ág. ev. 13, izr. 45. Szertárról, könyvekről, tanítási anyagról stb. van még kimutatás az értesítőben.

35. A szegedi községi polgári leányiskola értesítője az 1899—1900. iskolai évről. Közli: Krikkayné Barbaró Emma igazgató.

Az iskola igen népes volt, úgy hogy minden osztálya párhuzamos volt, sőt a II. oszt. három párhuzamos osztályból állott. A nagy létszám és az épület aránylag szűk volta daczára az egészségi állapot elég jó volt s a tanévet zavartalanul lehetett befejezni. Fegyelem, tanulási eredmény teljesen kielégítő volt, az iskolai ünnepek megtartása által is fejlesztették a növendékek valláserkölcsi és hazafias érzelmeit. A tantestület a hitoktatókkal együtt 19 tagból állott. Kik között tanítónők az igazgatónőn kívül: *Csapó Róza, Erőssyné Szüts Julia, Kutassy Erzsébet, Kutassy Ilona, Moesz Etelka, Mogán Róza, Muzsnainé Schrutek Amália, Nemecskayné Fendt Malvin, Pap Margit, Resli Magdolna, Szilber Vilma. A növendékek létszáma:* 466 volt. Vallásra nézve: róm. kath. 307, gör. kel. 16, ev. ref. 12, ág. ev. 4, izraelita 127. Anyanyelvre nézve: magyar 360, német 85, szerb 11, más nyelvű 10. A szokott kimutatásokon kívül két értekezés is van a füzetben. Krikkayné Barbaró Emmától: «A polgári iskola reformjához» és Pap Margittól: «Miért oly fontos a testi nevelés?»

36. A soproni szt Orsolya-rendi tan- és nevelőintézet elemi, polgári és ipariskoláinak, úgyszintén elemi és felső nép- és polgári-iskolai tanítónőképzőjének értesítője az 1899—1900. évre.

Ez intézet egyike az ország legnépesebb intézeteinek, melyben leányiskoláink csaknem valamennyi neme képviselve van, e tekintetben csak a temesvári kath. felsőbb-leányiskolával kapcsolatos intézetekkel lehet összehasonlítani. Az intézet tanítótestületét az oktatás minden fokán az Orsolya-rend tagjai alkották, kik a növendékek valláserkölcsi nevelésére nagy buzgósággal törekedtek. Az intézetnek összesen 1250 növendéke volt, kik a különféle iskolanemek szerint így voltak megoszolva: külső elemi iskolában 477, házi ipariskolában 42, belső elemi iskolában 126, a polgári iskolában 252, az ezzel kapcsolatos kézimunka tanfolyamban 33, az elemi tanítónőképzőben 90, a polgári tanítónőképzőben 10, a műhimző iskolában 34, a rajz- és festészeti iskolában 26, az ismétlő-iskolában 137, a cselédiskolában 23. Az iskolai ünnepeket itt is megtartották, s Póda Endre igazgató egyik ünnepi beszédét közli is az értesítő: közli továbbá a növendékek névsorát és a szokott kimutatásokat.

37. A szászvárosi állami elemi és polgári leányiskola II. értesítője az 1899—1900. tanévről. Szerkesztette: Simonné Horkay Malvin igazgató.

Az iskolaévet kedvező egészségi viszonyok mellett rendes időben kezdték és végezték; két iskolai ünnepet tartottak: Erzsébet királyné gyászünnepét és a koronázás évfordulóját. *A tanítótestület* az igazgatónőn kívül a következő nőkből állott. *Filtsch Julia, Schiller Irma, Gál Ilona, Lahni Józsefné.* A *növendékek létszáma* a polg. iskolában 70 volt. Vallás szerint: róm. kath. 23, ev. ref. 26, gör. kath. 3, gör. kel. 4, ág. ev. 8,

izraelita 9. *Anyanyelv szerint:* magyar 49, német 16, román 5. Az értesítőben az igazgatónő meleg hangon emlékezik meg az iskola volt igazgatójának, Vajna Sándornak haláláról. Közli még az értesítő Schiller Irma ünnepi beszédét, melyet az *Erzsébet* gyászünnepen tartott.

38. A szombathelyi városi államilag segélyezett polgári leányiskola értesítője az 1899—1900. tanévről. Szerkesztette: Pálffy Boldizsár igazgató.

A tanévet kedvező egészségi állapot mellett rendes időben kezdték s végezték. Vallásos és hazafias nevelésre nagy gondot fordítottak, czélszerű egészségügyi intézkedéseket tettek (korcsolya, torna, köpőcsészék stb.). Négy iskolai ünnepet tartottak, kettőt a szabadban. A jó tanulókat jutalomkönyvekkel tüntették ki. *A tanítótestület* a hitoktatókkal együtt 12 tagból állott, kik közt tanítónők: Borszéky Irma, Ékkert Irma, Hodossy Laura, Greisingerné Kerecsenyi Ilona, Nemayer Mariska, Szabó Ilona. *A növendékek* létszáma 265 volt (I. és II. párhuzamos). *Vallásra nézve:* róm. kath. 170, ág. ev. 24, helv. hitv. 1, congr. izraelita vallású 69, orth. izr. vallású 15. Anyanyelv szerint: magyar 252, német 13. Az értesítő a szokott rendes kimutatásokon kívül közli az igazgató beszédeit, melyeket az Erzsébet ünnepen és április 11-én tartott. Az iskolával női kereskedelmi tanfolyam állott kapcsolatban.

39. Az új-pesti m. kir. állami polg. leányiskola tizenhetedik értesítője az 1899—1900. iskolai évről. Szerkesztette: Scherer Gyula igazgató.

A tanévet rendes időben isteni tisztelettel kezdték és kellő egészségi állapot mellett zavartalanul fejezték be. Az iskola folyton fejlődésben van és pompás új épülete már szűknek bizonyult; daczára annak, hogy az összes osztályok párhuzamosak, egyes osztályokban a létszám 70—80-ra is fölemelkedett. Az iskola kibővítésére már lépéseket tettek, ha megfelelő helyiségei lesznek az iskolának, remélhetőleg a vele kapcsolatban szervezett női kereskedelmi és kézimunka-tanfolyamok is fel fognak virágzani. *A tanítótestület* a hitoktatókkal együtt 18 tagból állott, köztük a következő nők: *Elefántné Sikor Jolán, Endréné Tóth Matild, Gallanner Anna, Geguss Ilona, Juhász Ida,* özv. *Klemnicsekné Visontai Irma, Luszig Emma, Szalkai Izabella, Szukováthy Ilona,* báró *Sommarugáné Thun Irma. A növendékek létszáma* 439 volt. Vallás szerint: róm. kath. 241, ev. ref. 32, ág. ev. 18, izraelita 147, gör. kel. 1. Az értesítőt sok kimutatás (az irásbeli dolgozatokról is) és tájékoztatás teszi teljessé.

40. A verseczi városi polgári leányiskola II. értesítője az 1899—1900. tanévről. Közzéteszi az igazgatóság.

A tanévet rendes időben isteni tisztelettel kezdték s igen kedvező egészségi állapot mellett zavartalanul folytatták és fejezték be. A fegyelem és haladás is igen jó volt, komolyabb fegyelmi eset nem is fordult elő. A valláserkölcsi nevelésre itt is nagy gondot fordítottak; kirándulásra, tanulmányútra vezették a növendékeket és szép sikerű iskolai ünnepeket tartottak. A tanítótestület a hitoktatókkal együtt 17 tagból s egy óraadót kivéve, tisztán nőkből állott. A tanítónők többsége a Mária testvérek rendjébe tartozott, névszerint: *Eck M. Fidelisz* igazgató, *Lippert M. Annuntiata, Meul M. Magdolna, Osztiadel M. Norbertine. Páll Ilona, Rasch M. Sziviarda, Sarkadi Irma, Sarkadi Gizella, Siebold M.*

Iréne, Schüro M. Erneszta. A növendékek létszáma 222 volt. *Vallás szerint:* róm. kath. 132, gör. kel. 54, helv. hitv. 1, ág. ev. 1, izraelita 14. *Anyanyelv szerint:* magyar 62, német 109, szerb 38, román 13. Különféle statisztikai kimutatások és az Erzsébet-ünnepen elmondott emlékbeszéd egészítik ki a füzetet.

41. A tiszai ág. hitv. ev. egyházker. rozsnyói leánynevelő-intézetének értesítője az 1899—1900. tanévről. Szerkesztette: Bartholomaeidesz Adel igazgató.

Az egészségi állapot rendkívül kedvező levén, a tanítás rendes menetű volt; fegyelem, haladás jó volt, a valláserkölcsi nevelésre nagy gondot fordítottak, az iskolai ünnepeket szép sikerrel megtartották, a növendékeket tanulmányi kirándulásra vezették. A tanítótestület a vallástanárral együtt 10 tagból állott, köztük tanítónők: Bartholomaeidesz Adél, Csiskó Etelka, Fleckstein Amália, Hajcsi Kornélia, Incze Ilona, Lehoczky Eleonora, Zách Anna és Ulicsny Eugénia. A növendékek ápolására egy diakonista volt alkalmazva. A növendékek létszáma 93 volt (köztük 41 bentlakó). Vallás szerint: ág. ev. 73. ev. ref. 2, róm. kath. 4, izraelita 14. Anyanyelvre: magyar 79, német 7, tót-magyar 7.

42. A nagykőrösi községi felső leányiskola értesítője az 1899—1900. tanévről. Összeállította: Szumró Ambrus igazgató.

A két osztályból álló felsőbb leányiskola (az értesítő az elemi iskolákról is közöl kimutatást) ez évben 23-ik évét töltötte be. Az igazgatón kívül 2 rendes tanítónő működött az iskolánál, t. i. *Varga Ilona* és *Szumróné Gonda Mária*. A növendékek létszáma 69, mind magyarok. Vallásra nézve: ev. ref. 46, róm. kath. 9, izraelita 14. Fegyelem, haladás, egészségi állapot jó volt.

43. A szilágysomlyói m. kir. állami felső leányiskola értesítője az 1899—1900. tanévre. Szerkesztette: Városy Malvin igazgató-helyettes.

Az intézet ez évben lett teljessé és zavartalanúl folyt benne a tanítás. A szabadságon levő igazgatón kívül három tanítónő működött az iskolánál: Városy Malvin igazgató-helyettes, Csőke Teréz és Jenőffy Piroska. A növendékek létszáma 51 volt, köztük magyar 47, német 1, román 3. Vallásra nézve: róm. kath. 14, gör. kath. 4, ev. ref. 16, izr. 17. Iskolai ünnepeket itt is szép sikerrel tartottak. *S. J.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Vörösmarty-ünnepek a leányiskolákban. A nagy magyar költő születésének századik évfordulója alkalmából tartott lélekemelő és tanulságos ünnepekből a leányiskolák is kivették részüket. Nemcsak a fővárosból, az ország minden vidékéről kaptunk tudósítást a költő nevéhez méltó módon lefolyt ünnepségekről. Ez ünnepek leírásánál az ünnepek programmja különösen egy szempontból érdekelt bennünket. Örömmel emelhetjük ki ugyanis azok nyomán, hogy a *magyar tanítónők* is tevékenyen áldoztak Vörösmarty szellemének. Évekkel ezelőtt az iskolai ünnepeken a tanítónők csak passiv szerepet viseltek, most már mind gyakrabbá válik, hogy természetes félénkségüket leküzdve, ünnepi beszédek tartására vállalkoznak s ilyenkor komoly tanulmány és munka árán szép sikert érnek el. A most lezajlott Vörösmarty-ünnepek ezt dicséretreméltóan igazolták. Itt a fővárosban *Dorogsághyné Rapos Aranka* (a tanítók Vörösmarty-ünnepén) dr. *Schmidt Mariska* a M. D. E. tanítónői szakosztályában és *Berta Ilona* (az Uránia szinházban) a nagy nyilvánosság előtt is jelét adták lelkességüknek és tudásuknak.

*

Az «Uránia» Vörösmarty-ünnepe. Az «Uránia» fényesen sikerült Vörösmarty-ünnepe, melyen legifj. Szász Károly Vörösmarty korának irodalmi viszonyait jellemezte és dr. Gyulai László Vörösmarty életének eseményeit ismertette (falra vetített korfestő képek kiséretében), bennünket különösen azért érdekel, mert egy kiváló magyar tanítónőnek, *Berta Ilonának* szolgáltatott alkalmat arra, hogy lelkes előadásával Vörösmarty kultuszának a művelt magyar nőket meghódítsa.

Szép előadása önálló füzetkében is megjelenvén, sajnálatunkra itt nem reprodukálhatjuk: ide iktatjuk azonban ismertetésül és buzdításul az előadás végszavait. Ismertetve ugyanis az «Úri hölgyhez» írt ódát, e szavakkal fordul a hallgatókhoz:

«Vajjon meg lenne-e, megvan-e velünk, magyar nőkkel elégedve Vörösmarty a jelenben? Vajjon megértjük, megközelítjük-e azt az ideált, melyet ő megálmodott, vajjon küzdünk-e érte becsületes kitartással, soha nem muló, égő, lelkes buzgalommal? Vajjon megérdemeljük-e, hogy ideált alkotott rólunk? Hogy nekünk adta őt a Gondviselés Kegyelme! Úgy érezem, most van igazán alkalom arra, hogy e kérdéseket felvessük, hogy e kérdésekre válaszoljunk most, mikor a mi nagy költőnk születésének 100 éves fordulóját ünnepeljük, most, mikor szobrot emelünk neki!

Itt a válasz! Hazám leányai jertek, bizonyítsuk be, hogy érdemesek, méltók vagyunk emlékéhez, rójjuk le hálánkat, álljunk az erősek mellé és versenyezzünk velök a munkában! És ne pihenjünk mindaddig, míg a szobor az ihletett magyar művész alkotásában készen nem áll! Aztán gyűljünk körébe mindnyájan, kicsiny és nagy; férfi és nő; agg és gyermek és imádkozzunk és daloljunk szent áhítattal:

Hazádnak rendületlenül
Légy híve, óh magyar!

és daloljuk megdönthetetlen erős hittel:

«Még jönni fog egy jobb kor!»

*

Tanárnők a középiskolákban. A párisi kiállítás alkalmából tartott nemzetközi középiskolai kongresszuson számos közérdekű kérdés került szőnyegre. A Nemzeti Nőnevelés olvasóit bizonnyal legközelebbről fogja érdekelni az a kérdés, mely a középiskolai tanárok és tanárnőknek közös alkalmazása tárgyában igen élénken foglalkoztatta a kongresszus tagjait. *M. Dugard* kisasszony, a párisi lycée Molière jeles tanárnője egy igen mély bölcseleti gondolkodásról, széles látókörről, nemes érzésről és nagy tapasztalásról tanuskodó előadásban fejtegette *a tanárok és tanárnők szerepét a fiú- és leánygyközépiskolákban. (Du rôle des Professeurs hommes et des Professeurs femmes dans l'enseignement des garçons et dans celui des jeunes filles).* Érdekes előadásából kiemelem a következő idézetet: «Nincs kétség az iránt, hogy az a nevelés, mely közelebb hozná a nő gondolkozását a férfiéhez, nagyban hozzájárulna a félreértések eloszlatásához és az összhang létrehozásához. Hogy a leányok nevelésében a 14-ik éven túl biztosíttassék a tanárok közreműködése és a fiúk tanításában az első gyermekéveken is túl a tanárnők munkája igénybe vétessék, szerintünk olyan szép feladat, melyen a XX. század tanárainak dolgozniok kellene. Nem újítás szándékából, hanem hogy alkalmazkodjanak a dolgok rendjéhez és hogy a jövő kor férfiainak és asszonyainak tökéletesebb nevelést adjanak, megtanítva őket, hogy egymást kölcsönösen megismerjék s jobban előkészítsék az életre: mert egymás megismerése, már egyesülés». A nagy tetszéssel fogadott előadás után *Alfréd Croiset*, a kongresszus elnöke, előbb a külföld képviselőit hivta fel véleményük nyilvánítására és észrevételeik megtételére. Miss *Mary Whubr*, az észak-amerikai Egyesült-Államok hivatalos küldötte elmondotta, hogy a nagy tanárhiány folytán a fiuközépiskolákban tanárnőket is alkalmaztak s a kisérlet kitünően bevált. A nők nagyon alkalmasaknak mutatkoztak úgy a fiúk, mint a leányok gondolkodásának megértésére. Az egyedüli baj abban volna, hogy a nők rendesen hajlandók nagyon támogatni és uralmukba keríteni a gyermek szellemét. A mi a tanárokat illeti, ők igen hasznosak a leányok tanításában, a mikor a leányok itélete kezd kiképződni, a 16 és 17. életév körül, mert a férfinak felsőbbsége az irodalomban, a történelemben és a reáltudományokban elvitázhatatlan. *Locoe* Jenő, szentpétervári gymnasiumi tanár elmondja, hogy Irországban megkisérelték a nőket a gymnasiumokban alkalmazni s leginkább az élő nyelvek tanitásában bizonyult

munkájuk legeredményesebbnek. *Kovaloff* kisasszony orosz tanárnő szerint túlságos nagy munkakört adtak a tanároknak a leánygymnasiumokban, a mi a nagy tanárhiány miatt történt. Most azonban, mióta női egyetemet alapítottak Szent-Pétervárott, javulás állott be e téren. A tanárok munkásságát a tanítás kezdő fokán lehet leginkább igénybe venni; később már zavart okoz a tanításban. *Vinogradki* asszony ezzel szemben Whuler kisasszony nézetéhez csatlakozik s a 16 és 17. életévben találja a tanárok tanítását hasznosabbnak. *Flot* tanár (Lycée Charlemagne) elmondja a Francziaországban észlelt tapasztalatokat. Szerinte a nők sikerrel működnek az elemi fiúiskolákban. A későbbi osztályokban, mikor már a fiúk értelmét kell fejleszteni, férfi nevelésre van szükségük. A nőket az iskolán kívül korrepetitálásra és az internatusokban nevelőnőkül lehetne haszonnal alkalmazni, mert a nők kitünő korrepetitoroknak bizonyultak.

A szív és test, az erkölcsi és fizikai hygienia kettős szempontjából, ez a munkásság rendkívül üdvös volna. *Lyulph Stanly* szerint nem szabad általánosítani a nézeteket. Vannak férfiak és nők egyaránt, kik eredményt tudnak felmutatni. Az volna a legideálisabb dolog, ha mindkét nembelit egyaránt alkalmaznának egyéni képességük és értékük szerint. *Crook* kisasszony, finnországi tanárnő előadja, hogy Finnországban fiúk, leányok tizenegy éves korukig vegyesen járnak a gymnasiumba s azért vegyesen alkalmaznak tanárokat és tanárnőket. A tizenegyedik év után az állami intézetekben szétválasztják a két nembelieket, de több magánintézetben ezentúl is együtt nyernek oktatást. Kivánatos volna, hogy a két nembeli tanárok vegyesen alkalmaztassanak, de a nők legyenek alárendelve. *Henry Bérenger* azt tartja, hogy a tanulók együttes tanításánál két nembeli tanerőket is kellene alkalmazni. Mihelyt a leányok és fiúk együttesen neveltetnek s szivük és agyuk nem nyer elütő sőt ellentétes irányítást, a nők és férfiak együttes és kölcsönös alkalmazása a tanítás minden ágában érvényesülni fog. *Miss Lucy Hall Brown* teljesen egy véleményen van és elmondja, hogy az Egyesült-Államokban, hol az együttes oktatás van életben bizonyos pontokban, az eredménynyel nagyon megvannak elégedve. *Mme Henriette Fisné* közli, hogy az Egyesült-Államokban az együttes nevelés a szabály (96%). Az elemi iskolákban a számarány 70%, az egyetemeken 60%. *Flot* tanár a saját tapasztalásából itélve, állítja, hogy az együttes nevelés a határozottan előnyösebb. *Alfred Croiset* elnök elismerve a kérdés rendkívül érdekes voltát, azt hiszi, hogy ez a problema a mostani kongresszusra még időelőtti s hogy ezt a jövő kongresszus napirendjére kell halasztani. Javasolja, tegye magáévá a kongresszus *Dugard* kisasszony következő javaslatát: «*Mondja ki a kongresszus, hogy a középiskolai oktatásban a gyermek nevelésében jusson hely a férfiak mellett a nőnek is olyan mérvben, mint a körülmények megengedik, hogy ezzel az iskola a családhoz közelebb hozassék.*» A kongresszus Dugard kisasszony indítványát egyhangulag elfogadta. (A Revue Universitaire nyomán E.)

*

Német egyetemi tanár a nők tanulása ellen. A mi egyetemünkön kanapé-processusok folynak holmi udvariassági kérdések miatt s a gyüléseken szónokoló kisasszonykák, meg a chaperonkodó mamák azzal

a megnyugtató öntudattal vesznek lélekzetet, hogy ők a nőkérdés harczosai! ... Pedig dehogy is az a nőkérdés, a miért mi nálunk annyi zaj esik, s dehogy is küzdelem az, a mit mi végezünk. A tudományos pályákra készülő magyar nőknek gyöngyéletük van; nemcsak hogy akadályokkal, ellenségeskedéssel nem találkoznak, hanem ellenkezőleg lépten-nyomon sok olyan előzékenységben részesülnek, a minőt férfi kollégáik bizony nem tapasztalnak. Mi más a nőtanulók sorsa külföldön! Ime egy példa a legutóbbi napok történetéből.

A berlini orosz egyetemi nőhallgatók panaszolják «Der Russisch-Deutsche Bote» cz. hetilapjukban (1900. nov. 25.) hogy a berlini egyetemnek egyik nagytekintélyű orvos-tanára a legutóbbi beiratkozás alkalmával ilyen kifakadásra ragadtatta magát: «A míg itt a klinikán én leszek az úr, addig ide nőhallgató be nem teszi a lábát!» Ha sok ilyen barátja van a nők tanulásának, lehet, hogy a német nők még később sem, még soká nem tehetik be lábukat a belgyógyászat szentélyeibe.

A szegény orosz lányok azzal vigasztalják magukat az ujságjukban, hogy ma már ilyen középkorba való felfogás csak néhány öreg professornál találkozik; de maga az, hogy még mindig találkozik és hogy olyan vad türelmetlenséggel jelentkezik: nem válik dicsőségére sem a német szabadelvüségnek, sem a német bölcseségnek. *Z. J.*

*

Nő mint vasuti vállalkozó. Amerikai vasutkirálynő néven emlegetik az új világban L. J. Velasquez Beard asszonyt, Beard washingtoni tanár özvegyét, a ki most Mexikóban egy nagy vasutat épít mint vállalkozó. Az építési engedélyt maga Beardné kapta Diaz mexikói elnöktől s azután személyes utánjárással csakhamar összegyűjtötte az építés első részletéhez szükséges 40 millió dollár (= 165·2 millió korona) részvénytőkét, a melyhez a mexikói köztársaság lekiválóbb tőkepénzesei járultak hozzá. A tervezett vonal a Cap Corrienbes öbléből észak felé indul, azután keletre fordulván, keresztül megy a Sierra Madra hegység egyik hágóján s északra közvetlen kapcsolatba lép a Rio Grande vidékének nagy vasuti hálózatával. Egyike lesz tehát a Csendes és Atlanti oczeánok legrövidebb összekötő vonalainak. Hossza a teljes kiépítés után 6687 km. lesz, vagyis körülbelül fele a mi hazai összes vasutaink kosszának. Beardné asszony most körülbelül 50 éves, magas, erőteljes alakja s előkelő megjelenése van. Anyanyelve spanyol s nem egészen jól beszél még angolul. *Z. J.*

*

A filozófiai társaság. A Magyar Kritikában pendült meg először egy filozófiai társaság alapításának eszméje. A kérdésben élénk eszmecsere folyt a Magyar Kritikában s mint a M. K. írja, az eszme nemsokára meg is valósul. Több előértekezlet után újabban ismét volt tanácskozás, melyben Pauer Imre, Alexander Bernát, Pikler Gyula, Bokor József, Posch Jenő, Kun Sámuel stb. vett részt. Abban történt megállapodás, hogy karácsony hetére alakuló gyülést fognak egybehívni s az immár megszerkesztett alapszabályokat ott bemutatják. Népszerűsíteni a modern filozófiai gondolkozás eredményeit, általán a filozófiai tanulmányok iránt az érdeklődést hazánkban fölkelteni és ébrentartani; a

magyar filozofálás nyomait kutatni, irodalmi emlékeit összegyűjteni és kiadni; a közéletben felmerülő elvi kérdéseket filozófiai szempontból tárgyalni; filozófiai problemákat felolvasásokkal és időszaki közleményekkel megvilágosítani; a filozófia kedvelőit egymással összeköttetésbe hozni s irodalmi műveik megjelentetésében erkölcsileg és a mennyire lehet, anyagilag támogatni; végül a hazai közművelődés emelésére az erre legczélszerűbbnek mutatkozó eszközökkel közrehatni: volna a megalapítandó társaság főczélja. Eszközei: *a)* Felolvasások és vitatkozások, a tudományos, filozófiai és művészeti kultura terjesztése végett; *b)* Népszerű előadás-cziklusok vagy tanfolyamok, melyeknek czélja az értelem fejlesztése és annak magasabb kulturai színtájra emelése; *c)* folyóirat és önálló művek kiadása. A Társaság tagjai háromfélék: *a)* tiszteletbeliek, *b)* alapítók, *c)* rendesek. 5. §. Tiszteletbeli tagokul oly köztiszteletben álló szakférfiak választhatók, kik a filozófia művelése körül kiváló érdemeket szereztek. Az elnökség indítványára a közgyűlés szótöbbséggel élethossziglan választja meg őket. A tiszteleti tagok ugyanazokat a jogokat gyakorolják, mint a rendes tagok. 6. §. Alapító tagok azok, kik a Társaság czéljaira egyszersmindenkorra 200 koronát fizetnek be legalább vagy esetleg ugyanannyi értékű értékpapirt adnak. Ugyanolyan jogokkal birnak, mint a tiszteleti és rendes tagok. 7. §. Rendes tag lehet az, a ki belépési szándékát sajátkezüleg irt levélben a választmány előtt bejelenti s kit a választmány ilyenül felvesz. Jelentkezéseket Bokor József dr. (Egyetértés szerkesztősége), Lázár Béla dr. (Magyar Nemzet szerkesztősége) készséggel elfogadnak.

*

A M. D. E. tanítónői szakosztályának deczember havi ülése rendkívüli látogatottságnak örvendett. A fővárosi tanítónők közül igen sokan vettek benne részt s kivülök igen előkelő hölgyközönség volt jelen. Az első előadást Vidéky Apollonia úrhölgy tartotta a «Szabad Sveicz»-ról s szellemes előadásával mindvégig lekötötte a hallgatóság figyelmét. Utána dr. Schmidt Mariska tartotta meg Vörösmarty emlékezetét dicsőítő tartalmas előadását, melyet folyóiratunk mai számában közlünk. Majd Katonáné Thuránszky Irén olvasta fel és indokolta igen behatóan azt a folyamodványt, melyet a szakosztály a nevelőnők sorsának javítása czéljából a választmány útján a közoktatási miniszterhez fog fölterjeszteni.

*

A Mária Dorothea Egylet választmányi gyülését deczember havában tartották meg. Sok fontos ügyet tárgyaltak, a legkiemelkedőbb mozzanata azonban az ülésnek az egyesület anyagi emelkedését előmozdító eljárás megbeszélése volt. Elhatározták, hogy körlevelet intéznek a magyar tanítónőkhöz és tömeges belépésre szólítják fel őket, mert az egyesület hatalmas, virágzó és a tanítónők érdekeiért eredménynyel küzdő csak úgy lehet, ha a haza összes tanítónői támogatják. Határozták továbbá, hogy február 10-én egy *monstre* konczertet rendeznek, melyen 500 fiatal leány fogja előadni a Stojanovics Jenő által megzenésített «Csodaszarvas regéjét» és «Szent Anna tavát». A konczert iránt már eddig is rendkívül nagy az érdeklődés, mivel ez valóban zenei ritka-

ság számba megy, ilyen nagyszabású női énekkar szerepeltetésére eddig csupán Angliában tettek kísérletet, de ott aztán meseszerű sikert értek el vele. A múlt évben ugyancsak az egyesület által a redoutban tartott ilyen hangversenyen is csak mintegy 250 leányka szerepelt s a hatás így is rendkívüli volt. Olvasóinkat kérjük, hogy jegyek lefoglalása által — melyet a szerkesztőség is szivesen közvetít — e kiváló élvezetet maguknak biztosítani siessenek. Előjegyezni lehet Bárd Ferencz (Andrássy-út) és Harmonia zeneműkereskedés által is.

*

A győri tanítónőképző jubileuma. A nemzeti nőnevelés egy előkelő tényezője, a győri tanítónőképző ünnepelte deczember 9-én fennállásának 25 éves jubileumát. A miniszter megbizásából a népoktatásügy vezetője s a tanítóképzéssel foglalkozók országos egyesülete képviseletében országos nevű tanférfiak vettek részt az ünnepségek egész sorában, s elismeréssel adóztak az intézet és kitünő vezetője érdemeinek. Az ünnep nem maradt a hasonló vidéki kölcsönös ünneplések szintáján; üdvös és maradandó hatása lesz: egyrészt még fokozta a rokonszenves érdeklődést, másrészt pedig alkalmat adott arra, hogy azok előtt, a kik segíteni hivatvák, őszintén feltárja az intézet teknikai fogyatkozásait, melyek jelentékenyen akadályozzák a leglelkesebb, legszakavatottabb tanítói és nevelői munka sikerét.

Az ünnepiességeken résztvettek dr. Axeméthy Lajos miniszteri tanácsos (a kultuszminiszter képviseletében), dr. Herrmann Antal kir. igazgató, egyetemi m. tanár, Nagy László képzőintézeti igazgató, Csepregi félegyházai és Margitai csáktornyai képezdei igazgatók, Szabó soproni tanfelügyelő, a vármegye fő- és alispánja, a város polgármestere és többi főtisztviselői, Kuliszéky tanfelügyelő, Mohl Antal apátkanonok, győr-belvárosi plébános, Mladoniczky Ignácz prépost-kanonok, Ruschek Antal győri esperes, Acsay Ferencz, a benczés-rend főgimnáziumának igazgatója, Némethné Orsetti Emilia, a volt igazgatónő, dr. Karácson Imre esperes-plébános, volt katolikus képző-igazgató. Haller József, a mostani igazgató, dr. Kautz Gusztáv, Fischer orsz. képviselő, Szávay szerkesztő stb. A legérdekesebb vendég Matica Károly volt, a zágrábi országos tanítóképző igazgatója, a horvát tanügy egyik nagyhatású vezető tényezője, nemzetünk őszinte barátja, a ki különös elismerésünkre méltó főképp azért, mert a Zágrábban megforduló magyar tanítóknak és tanulóknak kimeríthetetlen szivességű vezetője és vendéglátója. E szép ünnepre, melyről a tudósítást lapunk zártakor vettük, legközelebbi füzetünkben még visszatérünk.

IRODALOM.

VIRÁG PALKÓ. Irta: *Gaal Mózes*. Budapest. Franklin-Társulat kiadása. Ára 3 korona, diszes vászonkötésben 5 korona.

Gaal Mózesnek egyszerre három kötete hagyta el ismét a sajtót. örömet szerezve az olvasni szerető fiatalságnak. Virág Palkónak ez már második kiadása. Ifjúsági regényből rövidesen második kiadás! Ez mindennél jobban dicséri Gaal Mózesnek, a termékeny ifjúsági irónak népszerűségét. Az árvaházban nevelkedett Virág Palkónak élete sorját irja meg az ő meleg szivével az ifjúság nagy barátja. Elbeszélése hősét a szorgalom, kitartás, hűség és becsület virtusával ruházza fel s hőse életével példázza, hogy ezek az erények az életben sikerhez juttatnak. Nemesen tendenciózus ez az ifjúsági regény, nagy nevelői hatása is lesz. Valóban az özön termelés mellett az igazán értékest meglátja még a szülő, ki nem rikító külső után választja meg karácsonyi ajándékát, hanem súlyt helyez a belső értékre s tudja, hogy egy-egy könyvnek micsoda hatása lehet a kedélyre épen ebben a korban, midőn a benyomások oly elevenek. Lányoknak, fiúknak egyaránt bátran kezébe adható ez a kis regény, mely Neogrády Antal szép illusztrációival jelent meg.

*

KUJAK ANDRIS KELETI UTAZÁSA. Irta: *Gaal Mózes*. Második kiadás. Kiadta a Franklin-Társulat. Budapest. Ara 3 korona, diszkötésben 5 korona.

Kujak Andris csizmadia fia, de nem volt valami példás életű gyerek. A tanulás pedig éppenséggel nincs inyére. Épp ez okból, több rendbeli diákcsínyek elkövetése után, elhagyja a szebeni iskolát s csetlikbotlik az élet útjának kisebb-nagyobb köveibe. Bizony élete folyása nem valami dicsőséges. És a kis diák aligha irígyli meg viszontagságait, a kinek jó meleg étel jut naponta és meleg ágyat vet otthon a gondviselő kéz. A kis pernahajder utoljára is, mikor már jól megreguláza az élet, visszakerül az apai portára, a hol a keserű kiábrándulás után, okosabb dolgok után lát és nem imposztorkodik többé. Nevelői tendenciája bölcs. Gaal Mózes, a Kujak Andris szerzője kiválóan tudja módját, hogy az a cselekmény erkölcsi tanusága ne hagyja hidegen kis olvasói lelkét. Egyike a legérdekesebb ifjúsági regényeknek. Goró illusztrálta.

*

MAGYAR KIRÁLYMONDÁK. Irta: *Gaal Mózes*. Kiadta a Franklin-Társulat. Ára 1 korona 50 fillér.

Gaal Mózes a «Hún és Magyar Mondák» szerzője e kötetében folytatólag adja a királyok korának a mondáit egészen Mátyás koráig.

Ezzel fejeződik be az a nagy és szép munka, melynek megírására a szerzőt a régi krónikák és a magyar történelem olvasása inspirálta. Sorra elvonulnak az olvasó lelki szemei előtt szent István, Imre herczeg, szent László dicsőséges alakjai; a testvérharczokban gazdag Árpádok kora elevenedik meg. A sorból kiválnak a gyöngéd női alakok s mintegy betetőzésül Mátyás király, kit a néphez ezer kapocs fűzött. A «Hún és Magyar Mondák» nyelvét annak idején a kritika nagy dicsérettel halmozta el. Mikéntha egy nagy hegedüs szóllalna meg, verssé válik a próza is, rajta van a krónikák nyelvének ódon zománcza. Minden sorból a fajszeretet melege árad ki. Keresve sem találhatnánk alkalmasabb művet a serdülő ifjúságnak, a mely oktatva a multnak gyakran nehéz tanuságait tárja fel. Olvasmányunk vonzó és nemes. A kötetet Gyulay László rajzai ékesítik.

Kis könyvtár. Szerkeszti: Benedek Elek. Ennek a derék vállalatnak, a mely az ifjúságnak és a népnek régóta kedves olvasmánya, most egyszerre 8 száma jelent meg. Valamennyi szebbnél szebb történet,mese, szinmű az ifjuság számára. A 24. számtól a 31. számig terjedő sorozat a következő: 24. Roboz Andor: Történetek az iskolából. 25. Gaal Mózes: Víg elbeszélések. 26. Versényi: Apróbb elbeszélések. 27. Csulak Lajos: Székelyföldön. 28—29. Gyulainé Baksay Julia: Tündérmesék. 30. Gaal Mózesné: Két ifjusági szinmű. 31. Benedek: Két történet. A vállalat az új sorozattal nagyobb és díszesebb formát is öltött. Egy-egy szám ára kötve 50 fillér. A kettős számok ára 1 korona. Kiadja: Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedése.

*

Ugyancsak Lampelnál jelentek meg a következők:

Legszebb regefüzér. Bánfi Jánostól. A szöveg egy része azonos a szerző «Egyszer volt, hol nem volt» czimű nagy mesés könyvével, Számos színes kép ékesíti. Meséi tele vannak igaz költészettel. Ára kötve 3 korona.

Tündérek között. Sok színes képpel diszített mesés könyv Bánfi Jánostól. A mesék egyrésze azonos szerzőnek az Egyszer volt cz. mesés könyvével. Gyermekeink számára keresve sem találhatunk alkalmasabb karácsonyi ajándékot. Ára kötve 3 korona.

Többsincs királyfi. Irta: Benedek Elek. Magyar népmese 3 felvonásban. Benedeknek ez a gyönyörű munkája, a mely nemrég nagy sikerrel vonult be a magyar szinpadra, megjelent végre nyomtatásban is. Bájosabb meséje nem igen van a magyar irodalomnak. Ez a megkapó költői mű a mese országából veszi tárgyát és alakjait, s a gyermekek képzeletének birodalmát hódítja meg az igazi költészet számára. A gyermeklélek kedvesebb dologgal nem foglalkozhatik, mint ezzel a szép mesével, a melyet szintén Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedése adott ki, díszes kötésben, több szép színes képpel. Ára 3 korona.